

METODICKÉ MATERIÁLY

PRE UČITEĽOV A UČITEĽKY
K DOKUMENTÁRNYM FILMOM

AKCIA

ALT-RIGHT V UTAJENÍ MEDZI PRAVICOVÝMI EXTRÉMISTAMI

ČÍNSKY UMELEC V EXILE

obsah

2

Akcia

- 14 Metodická časť
- 25 Doplnujúce informácie k témam filmu

17

Alt-Right v utajení medzi pravicovými extrémistami

- 29 Metodická časť
- 37 Doplnujúce informácie k témam filmu

32

Čínsky umelec v exile

- 3 Metodická časť
- 9 Doplnujúce informácie k témam filmu

AKCIA

(Action | Iwo Kondefer | Poľsko | 2019 | 38 min. | anglicky, poľsky | slovenské titulky)

Skupina mladých ľudí z rôznych krajín sa na neznámom odľahlom mieste pripravuje na „akciu“. V centre pozornosti stoja Belgis z Indonézie a Marek z Poľska. Obaja sa zúčastňujú na výcvikoch, kde sa učia, ako sa utáboriť a ako zvládnuť výrazné zníženie telesnej teploty. Kto sú títo ľudia? Aké sú ich ciele a motivácie? Čo chcú dosiahnuť a s akými následkami musia počítať?

Témy filmu: občianska neposlušnosť, environmentálny aktivizmus, záujem o veci verejné

AKTIVITA

Cieľová skupina: 14+

Čas: 3 × 45 minút (vrátane premietania častí filmu)

Pomôcky: projektor, počítač alebo DVD prehrávač, písacie potreby, kópie prílohy 1 (jedna do skupiny), kópie prílohy 2 (jeden príbeh do dvojice v rámci skupiny), prípadne lepiaca guma

Ciele:

- Žiaci a žiačky formulujú, akým výzvam čelili a ako ich prekonali;
- definujú pojem občianska neposlušnosť;
- analyzujú príčiny a dôsledky občianskej neposlušnosti na príkladoch z minulosti a súčasnosti;
- formujú a v diskusii obhajujú vlastné názory na občiansku neposlušnosť.

Postup:

1. hodina

Evokácia: 25 minút + 20 minút premietanie filmu

1. Vopred si nachystajte príklad z vášho života týkajúci sa situácie, ktorá bola pre vás výzvou, a museli ste sa na ňu intenzívne pripravovať (mimo školského prostredia), napríklad na prvú jazdu v autoškole, tanec na stužkovej, rolu v ochotníckom divadelnom predstavení a pod. Na hodine porozprávate svoj príbeh žiakom a žiačkam vo forme indícií. Neprezradte, o akú výzvu išlo, iba ju opíšte. Hovorte asi 40 sekúnd. Odpovede na nasledujúce otázky vám pomôžu s prípravou:

Prečo to bolo ťažké?

Prečo ste sa rozhodli to urobiť?

Čo obnášala príprava?

Napríklad ak by ste chceli hovoriť o autoškole, môžete svoju výzvu opísať takto: „Veľmi som sa bála, že niekomu ublížim alebo niečo zničím, ale potrebovala som uspieť, aby som sa cítila dospelá. Hodiny som pozerala videá na YouTube. Predstavovala som si, aké to bude sústrediť sa na toľko rôznych vecí, na ktoré treba dávať pozor.“

2. Na začiatku hodiny napíšte na tabuľu slovo VÝZVA a tri otázky, ktoré uvádzame v predošlom bode. Oznamte žiakom a žiačkam, že im porozprávate o výzve, ktorú ste zažili. Ich úlohou je uhádnuť na základe vášho opisu, o čo išlo. V prípade potreby príbeh viackrát zopakujte. Ak neuhádnú, prezradte im správnu odpoveď.
3. Rozdeľte triedu na štyri alebo viac skupín. Požiadajte žiakov a žiačky, aby si v skupinách porozprávali o svo-

jich osobných, mimoškolských výzvach. Ako osnovu použijú otázky, ktoré ste napísali na tabuľu. Potom si spoločne vyberú jeden príbeh, ktorý zaznel v ich skupine, a prezentujú ho ostatným podobným spôsobom, ako ste to predtým urobili vy. Požiadajte ich, aby si pripravili aj vysvetlenie, prečo si vybrali práve túto výzvu (napríklad pretože im je vlastná, pretože je ťažké ju uhádnuť atď.). Na prípravu majú 5 minút. Nechajte všetky skupiny prezentovať svoje príbehy, zvyšok triedy bude hádať.

4. Povedzte žiakom a žiačkam, že si pozriete začiatok dokumentárneho filmu, kde sa skupinka mladých ľudí pripravuje na spoločnú výzvu. Požiadajte ich, aby sa počas sledovania filmu pokúsili nájsť odpovede na otázky napísané na tabuľi:

Prečo to bolo ťažké?

Prečo ste sa rozhodli to urobiť?

Čo obnášala príprava?

5. Premietnite prvých 20 minút dokumentárneho filmu Akcia.
6. Keď film zastavíte, nechajte jednotlivé skupiny, aby krátko prediskutovali odpovede na uvedené otázky. Potom o nich hovorte spoločne.

2. hodina

Metodický tip:

Ak pokračovanie aktivity realizujete s časovým odstupom, začnite krátkou evokáciou. Stručne si pripomeňte, o čom ste hovorili naposledy, a zopakujte si odpovede na otázky k prvej časti filmu.

Uvedenie: 45 minút

1. Vysvetlite žiakom a žiačkam, že na nasledujúcej hodine preskúmate rôzne spôsoby, akými sa ľudia snažia vyvolať spoločenské zmeny. Potom sa vrátite k filmu.
2. Žiaci a žiačky môžu pracovať v rovnakých skupinách ako naposledy, alebo ich rozdeľte nanovo nasledujúcim spôsobom: Rozmiestnite po triede citáty s fotografiami z prílohy 1 (napríklad ich nalepte na steny pomocou lepiacej gumy). Požiadajte žiakov a žiačky, aby sa postavili k citátu, ktorý ich zaujal najviac. Pri každom z nich by mala stať asi štvrtina triedy. V prípade, že sa pri niektorých vytvorí priveľká skupina, rozdeľte ich na menšie.
3. Dajte každej skupine príbeh z prílohy 2 (jednu kópiu do dvojice). Ak sa rozdelili na základe citátov, dajte im príbeh osoby, ktorú si vybrali. Požiadajte ich, aby si text prečítali.

4. Na tabuľu napíšte alebo premietnite otázky:

Kedy, kde a kto sa do akcie zapojil? O čo išlo?

Aké konkrétne spoločenské problémy tomuto činu predchádzali?

Aké dôsledky museli niesť aktéri a aktérky?

Aká bola reakcia verejnosti na ich činy?

5. Vysvetlite skupinám, že ich úlohou je vytvoriť dvojminútovú scénu, ktorá ostatným priblíži činy danej osoby. Môžu do nej zakomponovať aj konkrétne citáty. Nieкто zo skupiny môže príbeh predčítať, ostatní budú účinkujúci, ktorí ho zahrajú. Scénu by si mali pripraviť tak, aby sa pomocou nej zvyšok triedy dozvedel odpovede na otázky uvedené na tabuli. Na prípravu majú 15 až 20 minút.
6. Skupiny zahrajú svoje scény.
7. Potom spoločne diskutujte:

Ak by ste sa mali zúčastniť jedného z uvedených činov, ktorý by ste si vybrali? Prečo?

Aké dôsledky by ste boli ochotní zniesť?

Do ktorého činu by ste sa určite nechceli zapojiť? Prečo?

Metodický tip:

Podľa amerického filozofa Johna Rawlsa je občianska neposlušnosť „verejná, nenásilná a uvedomelá, ale politicky protizákonné konanie, ktoré sa obvykle deje so zámerom vyvolať nejakú zmenu zákonov alebo vládnej politiky“ (Rawls, 1995, s. 217).

8. Na tabuľu napíšte nadpis SPOLOČNÉ ČRTY a diskutujte o tom, čo mali spoločné činy, s ktorými ste pracovali. Napríklad to, že boli verejné, nenásilné, uvedomelé, protizákonné, chceli vyvolať zmenu a pod. Pri elicítovaní si pomáhajte odkazmi na scény (napr. John Lewis porušoval zákon, keď odmietal používať segregované toalety). V prípade potreby využite doplňujúce informácie, ktoré nájdete na konci metodiky. Zdôraznite, že nie každá nezákonná činnosť sa dá považovať za občiansku neposlušnosť, ale pritom každý prejav občianskej neposlušnosti je nezákonná činnosť.
9. Zmažte nadpis SPOLOČNÉ ČRTY a namiesto neho napíšte pojem OBČIANSKA NEPOSLUŠNOSŤ. Vysvetlite, že všetky situácie, ktoré skupiny hrali, boli príkladmi občianskej neposlušnosti. Môžete ju definovať znakmi, ktoré ste spoločne zhrnuli.
10. Požiadajte žiakov a žiačky, aby sa ľubovoľne rozostavili po miestnosti. Vysvetlite im, že prečítate tri príklady.

Ak s príkladom úplne súhlasia, postavia sa na jednu stranu triedy (napríklad k stene napravo). Ak nesúhlasia, postavia sa na protilahlú stranu (napríklad k stene naľavo). Medzi týmito dvomi bodmi vedie pomyselná názorová škála, ktorá zahŕňa všetky postoje medzi tým (skôr súhlasím – ani, ani – skôr nesúhlasím). Po každom príklade niekoho požiadajte, aby zdôvodnil svoj názor.

Príklady:

- a. Predstavte si, že vo vašom meste je uhoľná elektrárň, ktorá spaľovaním fosílnych palív ničí životné prostredie. Skupina neznámych ľudí nasprejuje na steny elektrárne nápis: „Riešte klimatickú krízu!“ Ide o občiansku neposlušnosť, alebo nie?
- b. Predstavte si, že patríte do skupiny obyvateľstva, ktorej vláda upiera základné práva, ako sú právo vlastníť majetok, voliť či šoférovať auto. Na protest podpálite poštovú schránku pri parlamente. Ide o občiansku neposlušnosť, alebo nie?
- (Tento príklad vychádza z činu Emily Davison, ktorá skutočne podpaľovala poštové schránky pri britskom parlamente. Ako sa píše v jej príbehu v prílohe 2, ide o kontroverzný čin. Je v poriadku, ak ho vaša trieda nebude pokladať za príklad občianskej neposlušnosti.)
- c. Predstavte si majiteľov obchodu, ktorí majú vyhranený politický názor a prezentujú ho plagátmi vo svojom výklade. Nieкто výklad rozbije bez toho, aby niečo ukradol. Ide o občiansku neposlušnosť, alebo nie?

11. Spoločne sa vráťte k opisu občianskej neposlušnosti na tabuli. Opýtajte sa žiakov a žiačok, aké ďalšie charakteristické črty alebo príklady občianskej neposlušnosti by ešte chceli doplniť. Dopíšte ich na tabuľu.
12. Krátko diskutujte o tom, čo odlišuje občiansku neposlušnosť od bežného zločinu.

Metodický tip:

Ak máte čas, nechajte žiakov a žiačky vo dvojiciach alebo skupinách vymýšľať vlastné príklady občianskej neposlušnosti. Požiadajte ich, aby ich napísali na papier a rozlepili po triede. Ostatní si ich prečítajú a označia, či daný príklad považujú za občiansku neposlušnosť (napríklad znakmi ✓ alebo ✗). Následne sa ich opýtajte, ktoré príklady považovali za jednoznačné a pri ktorých si neboli istí, či ide o občiansku neposlušnosť. Prečo?

3. hodina

Dopozeranie filmu: 20 minút

Metodický tip:

Ak pokračovanie aktivity realizujete s časovým odstupom, začnite krátkou evokáciou o prvej časti filmu. Napríklad sa žiakov a žiačok opýtajte, či považujú činy mladých ľudí vo filme za občiansku neposlušnosť. O odpovediach môžete hlasovať. Výsledky hlasovania zapíšte na tabuľu a po skončení filmu ho zopakujte. Ak niektorí zmenili názor, opýtajte sa prečo.

1. Premietnite zvyšok filmu. Požiadajte žiakov a žiačky, aby si počas sledovania zvyšku filmu premysleli, či možno konanie protagonistov považovať za občiansku neposlušnosť.
2. Po skončení premietania ich nechajte hlasovať. Niektorých požiadajte, aby odôvodnili svoj názor. Ako pomôcka im poslúžia znaky občianskej neposlušnosti, ktoré ste predtým napísali na tabuľu.

Reflexia: 10 minút

3. Na záver spoločne diskutujte pomocou nasledujúcich otázok (v prípade nedostatku času vyberte tie najdôležitejšie, označené tučným písmom):
  - **Ako sa angažovali mladí ľudia vo filme?**
  - **Čo ich k tomu viedlo?**
  - *V čom sa ich konanie podobalo na činy osôb, ktorých príbehy ste hrali? V čom sa odlišovalo?*
  - *Akým dôsledkom museli protagonisti filmu čeliť? V čom sa odlišovali od dôsledkov, akým čelili ľudia z vašich scénok?*
  - **Je správne, že ich napokon zatkla polícia? Prečo?**
  - **Za akú vec by ste boli ochotní dopustiť sa podobného činu? Za akých podmienok? Prečo?**

Metodický tip:

Ak vás téma zaujala, môžete ju rozvíjať aj na ďalších hodinách, napríklad prostredníctvom spoločnej diskusie o nasledujúcich otázkach a príkladoch. Doplňujúce informácie nájdete na konci metodiky.

- *Ako sa občianska neposlušnosť líši od iného protizákonného konania? Ako ju môžeme definovať?*
- *Malo by byť od aktivistov a aktivistiek vyžadované, aby prijali za akt občianskej neposlušnosti zodpovednosť za každých okolností? Môže byť prostriedkom občianskej neposlušnosti aj to, že sa chcú následne vyhnúť trestu za porušenie zákona, ktorý považujú za nespravodlivý, a práve preto ho pôvodne porušili? Je aktom občianskej neposlušnosti napríklad to, keď si stovky ľudí nevezmú na blokády uholnej infraštruktúry občianske preukazy, aby nemohli byť identifikovaní ani dostať vysokú pokutu?*
- *Požiadajte žiakov a žiačky, aby si predstavili, že žijú v dedine, kde nie je prístup k pitnej vode a zodpovedné inštitúcie odmietajú problém riešiť. Rozdelte ich do troch skupín a nechajte ich vymyslieť, ako by v danej situácii postupovali. Diskutujte o tom, či sú jednotlivé riešenie účinné, aké majú výhody a nedostatky. Ako odlišíme občiansku neposlušnosť od bežných foriem vyjadrenia nesúhlasu? Aké formy občianskej neposlušnosti máme k dispozícii? Sú dostatočne silné? V čom môže byť občianska neposlušnosť úspešnejšia? Cieľom aktivity je podnietiť občiansku angažovanosť mladej generácie.*

PRÍLOHA 1

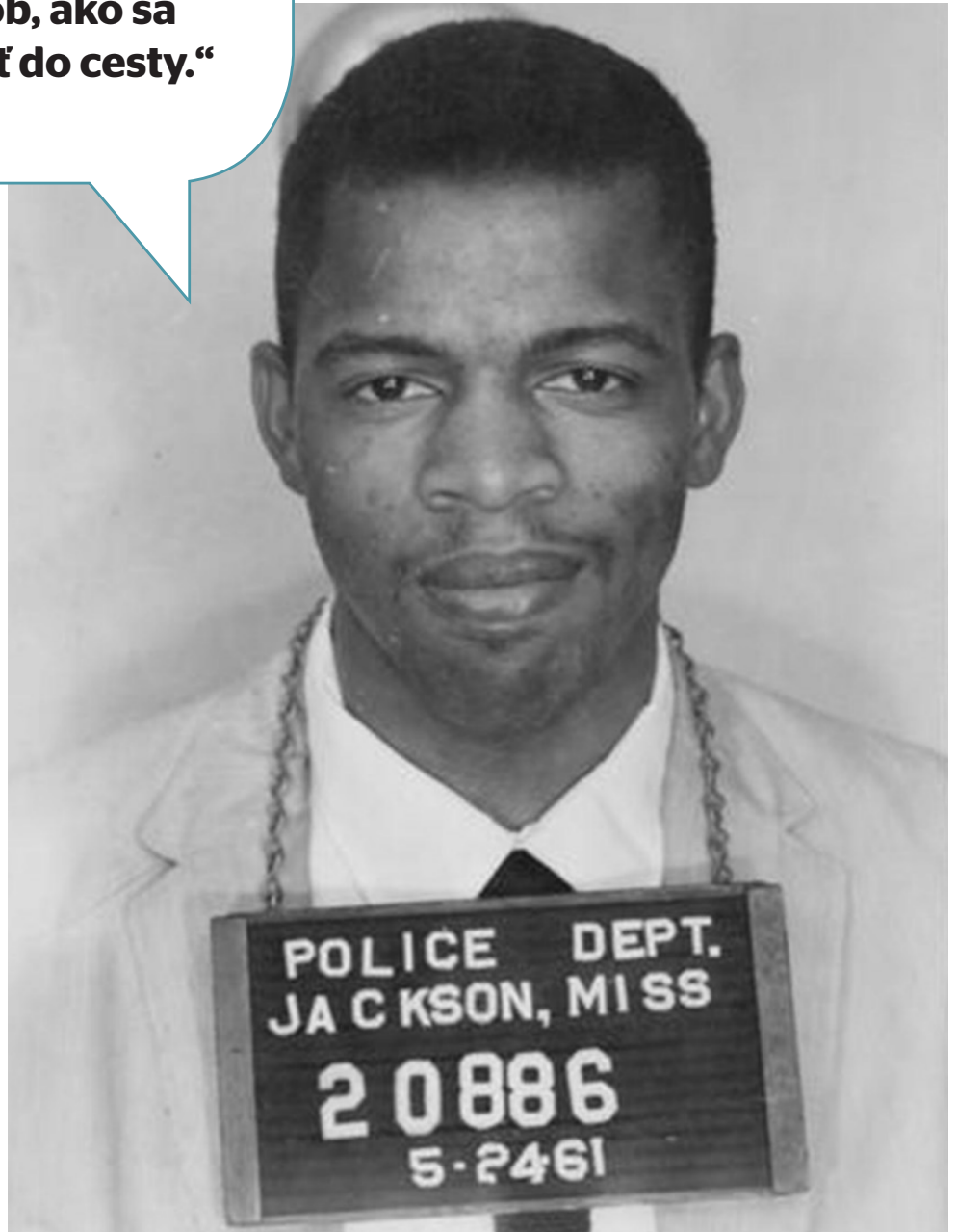
Emily Davison:

**„Pravá militantná sufra-
žetka je stelesnením
ženského odhodlania
ovládnúť vlastnú dušu.“**

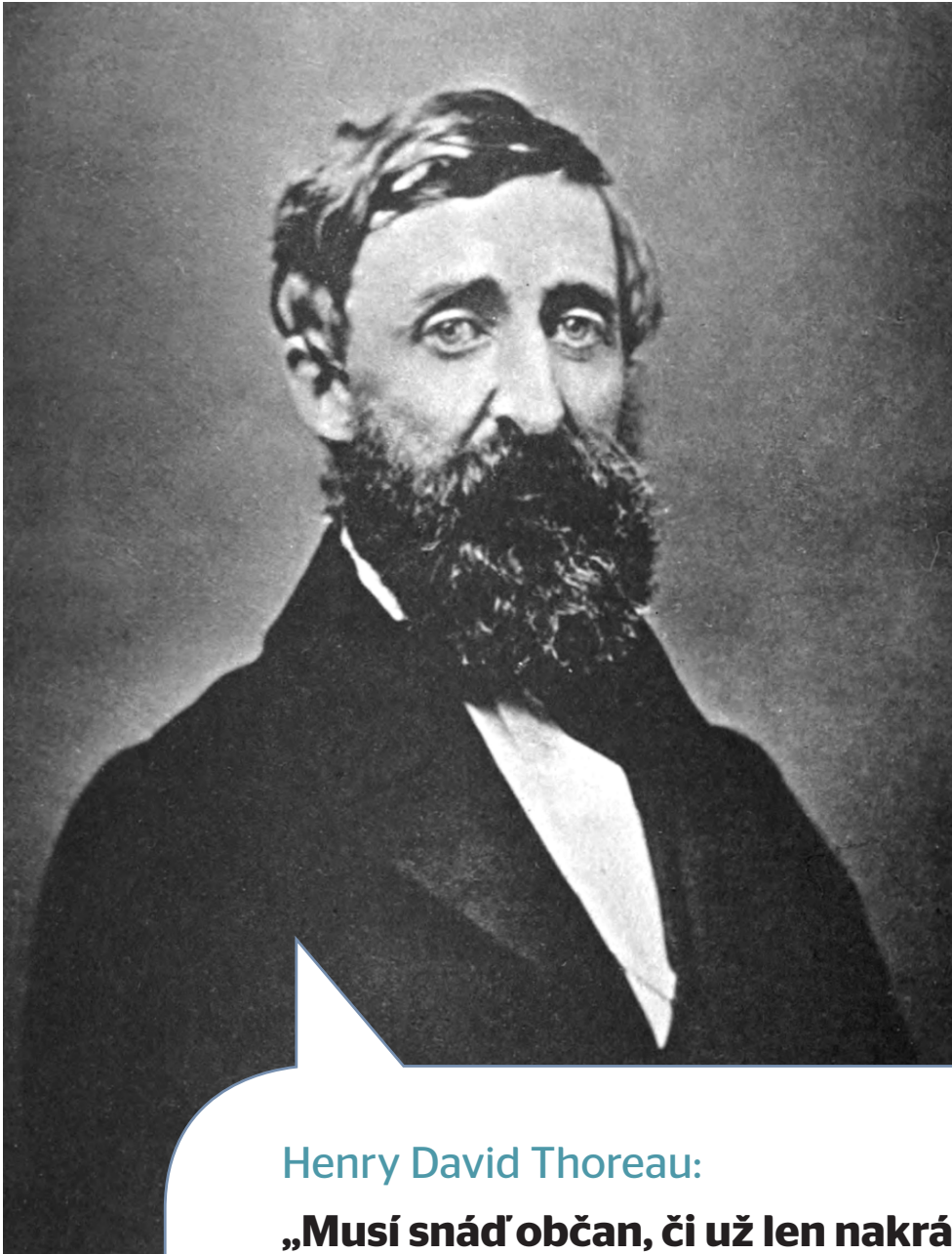
Zdroj: Illustrated London News

John Lewis:

„Napriek tomu, že ma zatkli, som sa usmieval, pretože som bol na správnej strane histórie. Nájdite spôsob, ako sa veciam stavať do cesty.“

Zdroj: Twitter Johna Lewisa

Zdroj: Wikipedia

Henry David Thoreau:

„Musí snáď občan, či už len nakrátko, alebo v tej najmenej miere, podrobiť svoje svedomie zákonodarcovi? Načo by potom ľudia mali vlastné svedomie? Myslím, že by sme mali byť v prvom rade ľuďmi a až potom občanmi štátu. Skôr než úctu k zákonom je potrebné získať úctu k spravodlivosti. Jediná povinnosť, ktorú mám právo vykonávať, je robiť vždy to, čo považujem za správne.“

Greta Thunberg:

**„Nemôžeme zmeniť svet,
ak budeme hrať podľa
pravidiel. Pravidlá treba
zmeniť. Pre nás všetkých,
teraz je čas rebelovať.“**

Zdroj: Wikipedia

PRÍLOHA 2

Henry David Thoreau Američan, ktorý bojoval za zrušenia otroctva

V 19. storočí zažívali Spojené štáty americké nebyvalý hospodársky rozmach, ktorý si vyžadoval neustále rozširovanie územia. To viedlo až ku konfliktu o hranice štátu Texas a následne vypukla Americko-mexická vojna, ktorej výsledkom bolo postúpenie rozsiahleho územia Mexika v prospech USA. V roku 1846 preto mladý esejista Thoreau odmietol zaplatiť daň aj napriek tomu, že mal na jej úhradu peniaze. Urobil tak na znak nesúhlasu s udržiavaním otroctva v USA a s účasťou jeho krajiny vo vojne, ktorú považoval za nespravodlivú snahu o expanziu otrokárskych plantáží.

Thoreau, básnik, esejista a filozof, žil v tom čase nezávislým životom vo vlastnoručne postavenej jednoizbovej chatke pri jazere Walden. Práve tu bol za svoj čin zatknutý, následne odsúdený a poslaný do väzenia. V cele však sedel iba jeden deň, pretože niekto (údajne jeho teta) uhradil daň namiesto neho.

Samotný Thoreauov čin nevyvoval v danej dobe žiadnu závažnejšiu odozvu spoločnosti. Táto skúsenosť ovplyvnila najmä samotného Thoreaua, ktorý potom napísal dnes už svetoznáme eseje, ako je napríklad Občianska neposlušnosť. Aj táto práca si však vyslúžila výraznejšie uznanie a našla svojich nasledovníkov až po jeho smrti. Počas života mal Thoreau, naopak, problém svoje diela publikovať, mal množstvo kritikov a nepriateľov.

Medzi jeho ďalšie vplyvné eseje, ktoré dodnes otvárajú názorové polemiky, patrí Obhajoba kapitána Johna Browna. V nej Thoreau obhajuje prepadnutie federálnej zbrojnice v Harpers Ferry, ktorého účelom bolo ukradnúť stotisíc pušiek, vyzbrojiť vzbúrených otrokov a vyvolať koordinované povstanie proti vláde USA. Niekoľkí historici prirovnávajú tento čin k jednému z prvých teroristických činov na území USA. Naopak, Thoreau tvrdošijne obhajoval morálny aspekt tohto činu. Odpor voči vtedajšej vláde bol podľa neho iba reakciou na bezprávie a otrokárstvo udržiavané násilím. Postavil sa preto za Johna Browna, ktorý povstanie viedol, a označil ho za jedného z najcharakternejších ľudí, o akom kedy počul:

„Jediná vláda, ktorú uznávam – a nezáleží na tom, ako málo ľudí stojí v jej čele a akú nepočetnú má armádu –, je tá, ktorá v krajine nastolí spravodlivosť. Nikdy však neuznám takú, ktorá nastolí bezprávie. Čo si máme myslieť o vláde, pre ktorú sú všetci v pravde statoční a odvážni ľudia v krajine nepriateľmi, stojacími medzi ňou a tými, ktorých utláča? Je to vláda, ktorá predstiera, že je kresťanská, a pritom každý deň ukrižuje milión Kristov!“

Otroctvo bolo v USA oficiálne zrušené až v roku 1865, tri roky po Thoreauovej smrti.

Zdroje:

EDITORS OF ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. Henry David Thoreau: American writer. *Encyclopedia Britannica*. [cit. 2020-08-23]. Dostupné na: <https://www.britannica.com/biography/Henry-David-Thoreau>.

THOREAU, Henry David. *Občianska neposlušnosť a jiné eseje*. Praha: Paseka, 2014. ISBN 978-80-7432-340-9.

THOREAU, Henry David. *A Plea for Captain John Brown*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2017. ISBN: 197641220X.

Greta Thunberg

Školáčka, ktorá podnietila najväčšie klimatické štrajky v histórii

Toto pätnásťročné dievča bolo – podobne ako ďalší ľudia vo Švédsku – zhrôzené z rozsiahlych požiarov, ktoré krajinu zasiahli počas najhorúcejšieho leta za posledných 262 rokov. Napísala preto esej o klimatickej zmene do súťaže v lokálnych novinách a vyhrala. Aj keď sa o klimatickej kríze vie už roky a vedecká komunita bije na poplach, nepovažovala Greta reakciu spoločnosti za dostatočnú. V auguste 2018 preto zahájila školský štrajk za klímu a sadla si s transparentom pred švédsky parlament.

„Prečo by som mala študovať pre budúcnosť, ktorá už čoskoro nemusí byť, keď nikto nerobí nič preto, aby ju zachránil? Aký zmysel má učiť sa fakty, keď najdôležitejšie fakty evidentne nič neznamenajú pre našu spoločnosť?“ pýtala sa.

Greta chodila k parlamentu každý deň. Žiadala, aby švédská vláda dodržiavala záväzky takzvanej Parížskej dohody a znížila produkciu skleníkových plynov. Gretin protest v čase švédskych parlamentných volieb vyvolal celosvetový ohlas a postupne sa k nej pridali študenti a študentky v rôznych krajinách. Každý piatok odmietli ísť do školy a protestovali proti miestnym vládam a podnikom, ktoré napriek výstrahám odbornej verejnosti nekonajú dostatočne rýchlo a nemenia politiky tak, aby by bolo ľudstvo schopné zmierniť následky klimatickej krízy. Protestné akcie vyvrcholili doteraz najväčšími koordinovanými globálnymi štrajkami na svete. Zúčastnili sa ich milióny bežných ľudí, ktorí vyzývali k okamžitej klimatickej akcii.

Z Greta Thunberg sa stal symbol boja za klimatickú spravodlivosť, aj keď sa ním stať nikdy nechcela. Vo svojich vystúpeniach kritizuje svetových lídrov a líderky za to, že ju spolu s ďalšími mladými ľuďmi pozývajú na rôzne významné fóra, aby sa s nimi odfotili alebo ich pochválili za statočnosť namiesto toho, aby sa pričínili o potrebné zmeny. Niektorí ľudia preto Gretu nenávidia, robia si posmech z Aspergerovho syndrómu, ktorým sa od nich odlišuje, a za kampaňou vidia zelené sprisahanie. Ozývajú sa aj hlasy, že Gretiným pričinením sa téma klimatickej krízy stala len ďalším marketingovým produktom a mnohých obrátila proti žiadanej zmene.

Napríklad ruský prezident Vladimir Putin sa o Greta vyjadril ako o zle informovanom dievčati, ktoré dospeli zneužívajú na dosiahnutie vlastných cieľov. Český prezident Miloš Zeman ju zas označil za hysterku. Po Gretinom prejave na pôde OSN ju chcel zosmiešniť aj americký prezident Donald Trump: „Pôsobí ako veľmi šťastné mladé dievča, ktoré sa teší na svetlú a krásnu budúcnosť. Je to také milé!“ napísal na Twitteri.

Z klimatickej krízy sa nepochybne stala celosvetová téma. Podľa odbornej komunity aj informovanej časti verejnosti však k potrebným zmenám nedochádza a situácia sa neustále zhoršuje. Greta Thunberg sa nedávno vrátila do školy a ďalej študuje. Za svoje úsilie bola nominovaná na Nobelovu cenu za mier, získala Cenu za správny život a mnohé ďalšie ocenenia po celom svete. Z finančných odmien, ktoré v rámci ocenení dostáva, podporuje cez svoju transparentnú nadáciu klimatické aktivity po celom svete a vyzýva k akciám občianskej neposlušnosti.

Zdroje:

BRYSON TAYLOR, Derrick. *Trump Mocks Greta Thunberg on Twitter, and She Jabs Back*. *The New York Times*. 2019. [cit. 2020-08-27]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2019/12/12/us/politics/greta-thunberg-trump.html>.

EDITORS OF ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. 2020. *Greta Thunberg: Swedish activist*. *Encyclopedia Britannica*, [cit. 2020-08-27]. Dostupné na: <https://www.britannica.com/biography/Greta-Thunberg>.

EDITORS OF BBC. *Greta Thunberg: Who is she and what does she want?*. *BBC*. (nedatované). [cit. 2020-08-27]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-49918719>.

EDITORS OF BBC. *Vladimir Putin criticises Greta Thunberg's UN speech on climate change*. *BBC*. 2019. [cit. 2020-08-27]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-49922779>.

THUNBERG, Greta. *Speech to UN secretary-general António Guterres*. *Medium*. 2019. [cit. 2020-08-27]. Dostupné na: <https://medium.com/wedonthavetime/greta-thunberg-speech-to-un-secretary-general-ant%C3%B3nio-guterres-362175826548>.

ZÁZVORKA, Jan. *Klimatická konferencia je mediálna bublina, uvedl Zeman. Greta posílá do školy*. *iDNES.cz*. 2019. [cit. 2020-08-27]. Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zeman-klima-demonstrace-greta.A190926_210026_domaci_zaz.

Emily Wilding Davison

Bojovníčka za rovnoprávnosť žien, ktorá používala aj radikálne metódy protestu

Emily Davison bola feministka, kresťanka a socialistka, ktorá žila v období, keď vo Veľkej Británii (podobne ako vo väčšine štátov sveta) nemali ženy rovnaké práva ako muži. Patriarchálne založená spoločnosť im prisúdila miesto, kde sa mohli v rámci spoločenského rebríčku pohybovať. Na začiatku dvadsiateho storočia sa však britské ženy začali organizovať a spustili masovú kampaň za volebné právo, ktoré sa stalo symbolicky prvou požiadavkou smerom k dosiahnutiu rovnoprávnosti.

Politická aktivistka Emmeline Pankhurst založila v roku 1903 Ženskú sociálnu a politickú úniu, ktorej členky sa neskôr stali známymi ako sufražetky. Tie už unavovalo spisovať hromady listov a petícií, ktoré napokon kompetentní ignorovali, a preto sa ich krédom stalo: „Skutky, nie slová.“ V roku 1906 sa k únii pridala aj 34-ročná Emily Davison, ktorá sa pomerne rýchlo zradikalizovala.

Raz podvečer v roku 1909 sa spolu s menšou skupinou sufražetiek vydala odovzdať list zástupcovi Dolnej snemovne britského parlamentu Herbertovi Asquithovi, hoci sa s nimi odmietol stretnúť a vypočuť si ich požiadavky. V sprievode spevu, dychovej hudby a vlajky s trikolórou prišli až k bráne, kde ich čakala polícia. Jedna zo žien sa zaplietla medzi policajné kone a zlomili jej dáždnik. Ďalšia sufražetka preto pristojujúceho strážnika udrela svojím dáždnikom po hlave, iní policajti prišli v ťahanici o prilby. Ženy zatkli a poslali do väzenia na jeden až tri mesiace. To bolo prvýkrát, čo skončila Emily Davison v cele, nie však naposledy.

Radikálnejšie skupiny sufražetiek zapalovali poštové schránky, inzultovali politikov, rozbíjali výklady kameňmi a útočili na symboly monarchie a útlaku. Častokrát sa dostávali do stretu s políciou, ktorá ich bila a sexuálne napádala. Ony na policajtov útočili taktiež.

V tom istom roku bola Davison zatknutá hneď niekoľkokrát za hádzanie kameňov do okien politických inštitúcií či do kočov popredných politikov. Odsúdili ju na mesiace ťažkých prác v Strangewayskom väzení. Podobne ako iné sufražetky aj ona odmietla nosiť väzenské šaty a dožadovala sa, aby bola uznaná ako politická väzenkyňa. Častou formou protestu vo väzení bolo držanie hladovky, na ktorú stráže reagovali brutalitou. V policajnej zložke Emily Davison bola uvedená poznámka „zlá“. Hladovku držala niekoľkokrát a väzenskí dozorcovia ju krmili nasilu. Emily Davison sa tak počas jedného pobytu vo väzení v roku 1912 odhodlala k zúfalému činu a vyskočila z väzenského balkóna. Ako sa neskôr vyjadrila, urobila to v nádeji, že jej tragédia by pomohla zachrániť iné ženy trýznené väzenským systémom.

Podobné skúsenosti viedli k tomu, že sa Emily Davison i mnohé ďalšie sufražetky ešte väčšmi radikalizovali. Útoky na symboly a predstaviteľov britskej monarchie sa stupňovali, dochádzalo k ďalšiemu zatýkaniu aj hladovkám. V roku 1913 sa Emily Davison vydala na slávnostné dostihy. Kúpila si spiatočný lístok a do kabáta schovala typické vlajky sufražetiek. Počas dostihov vošla do dráhy, kde do nej vrazil kôň kráľa Juraja V. Dodnes nie je úplne jasné, čo bolo jej cieľom. Niektoré teórie hovoria o politicky motivovanej samovražde, iné zas o nehode počas toho, ako chcela na kráľovho koňa manifestačne pripnúť symbol ženského boja za rovnoprávnosť. Smrť Emily Davison natočili dobové kamery a vyvolala veľkú odozvu. Za jej rakvou pochodovalo ulicami Londýna vyše päťtisíc žien. Päť rokov po jej smrti bolo volebné právo vo Veľkej Británii najskôr priznané ženám vo veku nad 30 rokov. Až v roku 1928 bolo umožnené voliť všetkým ženám starším ako 21 rokov.

Hnutie žien nikdy nikoho nezavraždilo a apelovalo na svoje členky, aby sa vyhýbali možnému ohrozeniu životov. Akcie sufražetiek však dodnes vyvolávajú názorové polemiky a niektorí historici ich dokonca označujú za terorizmus.

Zdroje:

ATKINSON, Diane. *That malignant Suffragette: remembering Emily Davison*. Museum of London. 2018.

[cit. 2020-08-27]. Dostupné na: <https://www.museumoflondon.org.uk/discover/malignant-suffragette-remembering-emily-wilding-davison>.

RIDDEL, Fern. *Suffragettes, violence and militancy*. British Library. 2018. [cit. 2020-08-24].

Dostupné na: <https://www.bl.uk/votes-for-women/articles/suffragettes-violence-and-militancy>.

KUIPER, Kathleen. *Emily Davidson: British activist*. Encyclopedia Britannica. 2020. [cit. 2020-08-24].

Dostupné na: <https://www.britannica.com/biography/Emily-Davison>.

John Lewis

Chudobný chlapec z vidieka, ktorý sa stal lídrom boja za ľudské práva

John Lewis sa narodil v chudobnej afroamerickej vidieckej rodine ako tretie z desiatich detí. Od malička vyrastal a pracoval na hydinovej farme, kde do istého veku vôbec nestretol belocha. Počas dospievania sa stretával s rôznymi prejavmi rasizmu a rasovej segregácie. Na ulici, v knižnici, v parku, na toaletách. Z rasových dôvodov ho dokonca neprijali na univerzitu, o čom napísal list už vtedy známemu aktivistovi za rovnoprávnosť Martinovi Lutherovi Kingovi. Utiahnutý chlapec sa napokon začal vzdelávať na škole určenej pre černochoch a takmer okamžite sa pridal k študentskému hnutiu bojujúcemu proti segregácii.

Lewis bol prvýkrát zatknutý počas takzvaného sit-in protestu v roku 1960. Vtedy sa spolu s ďalšími študentmi a študentkami vydali do reštaurácie Woolworth v Greensboro v Severnej Karolíne a sadli si k obedovému pultu vyhradenému „iba pre bielych“. Podľa očakávania ich zamestnanci nechceli obslúžiť, odmietli však odísť. Zostali tam sedieť až do zatvorenia a na druhý deň sa vrátili v ešte väčšom počte. O niekoľko dní neskôr Lewisa spolu s ďalšími demonštrantmi zbili nahnevaní bieli zákazníci, ktorí sa ich pokúsili zhodiť zo sedadiel. Privolaná polícia demonštrantov zatkla a útočníkov nechala odísť. Toto bolo prvé zatknutie 20-ročného Lewisa.

Podobné druhy protestov sa rozšírili po celej krajine. Lewis bol jedným z trinástich pôvodných Jazdcov slobody, ako sa nazývali aktivisti a aktivistky, ktorí cestovali dlhými medzištátnymi autobusovými linkami a zámerne si sadali na miesta vyhradené pre bielych. Iba päť dní po prvej ceste sa Lewis pokúsil vstúpiť do „bielej“ čakárne v Južnej Karolíne, keď ho zbila skupina nahnevaných belochov. V máji 1960 podpálil dav v Annistone v Alabame autobus, v ktorom cestovali deväť jazdci slobody a následne ich zbili. Útoky pokračovali v Birminghame, kde mestský policajný komisár zatkol Lewisa a jeho spolujazdcov, odviezol ich do odľahlej oblasti neďaleko hraníc s Tennessee, kde operoval známy Ku-Klux-Klan, a nechal ich tam. Neskôr ich polícia zatkla opäť v Jacksone v Mississippi a poslala ich na farmu Parchman. V štátnej väznici známej svojou brutalitou ich strážcovia zbili a prinútili ich pracovať bez nároku na mzdu na obrovskej farme.

Tieto udalosti vyvolali celospoločenskú odozvu. Na jeseň 1960 vydala vláda nariadenie, aby medzištátne autobusové služby integrovali svoje sedadlá a terminály. Lewisova práca sa tým však neskončila, zohral významnú úlohu v Hnutí za občianske práva. V roku 1963 sa už ako predseda Študentského nenásilného koordináčného výboru stal najmladším rečníkom na masovom proteste známom ako Pochod na Washington. Práve počas neho predniesol svoju slávnu reč „I have a dream...“ aj Martin Luther King.

Napriek tomu, že vláda následne prijala zákon o občianskych právach, ktorý oficiálne ukončoval segregáciu, dochádzalo aj naďalej k neprávostiam a Lewis spolu s ďalšími pokračovali v nenásilných protestných aktivitách. V rokoch 1960 až 1966 bol mnohokrát zbitý a zatknutý vyše štyridsaťkrát. Pokračoval však v politickej dráhe a neskôr ho zvolili za člena Snemovne reprezentantov.

John Lewis zomrel v roku 2020. Do konca života veril v princípy nenásilia a zasadzoval sa za občianske práva a slobody pre všetkých bez rozdielu.

Zdroje:

LEWIS, John, D'ORSO, Michael. *Walking with the Wind: A Memoir of the Movement*. Harvest Books, 1999. ISBN: 0156007088.

LITTLE, Becky. 'Good Trouble: How John Lewis and Other Civil Rights Crusaders Expected Arrests. *History*, 2020. [cit. 2020-08-29]. Dostupné na: <https://www.history.com/news/john-lewis-civil-rights-arrests>.

WALLENFELDT, Jeff. *John Lewis: American civil rights leader and politician*. *Encyclopedia Britannica*, 2020. [cit. 2020-08-29]. Dostupné na: <https://www.britannica.com/biography/John-Lewis-American-civil-rights-leader-and-politician>.

Doplňujúce informácie k témam filmu

Napriek tomu, že konflikt medzi vynucovaním poslušnosti a prejavmi neposlušnosti sprevádza ľudstvo od samotného ustanovenia politiky, pojem občianska neposlušnosť sa v politickom slovníku objavil pomerne neskoro. Prvé teoretické kontúry dal tomuto pojmu až americký filozof Henry David Thoreau, ktorý v roku 1846 odmietol zaplatiť takzvanú daň z hlavy. Chcel tým vyjadriť nesúhlas s vedením vojny proti Mexiku a s úlohou štátu pri udržiavaní otroctva.

Hnutie sufražetiek, Bostonské pitie čaju, odpor voči kolonializmu vedený Gándhím, protesty proti vojne vo Vietname, boj za rovnoprávnosť černošského obyvateľstva v USA, hnutie Occupy Wall Street či blokády infraštruktúr fosílného priemyslu (ako napríklad Ende Gelände v Nemecku) – tieto a mnohé ďalšie príklady historických udalostí spája prejav neposlušnosti voči ustanoveným spoločenským pravidlám a zákonom. Každý z nich sa opiera o predpoklad, že nie všetko, čo je legálne, je aj legitímne, a naopak.

Treba poznamenať, že neexistuje jednotná definícia občianskej neposlušnosti. Jej význam sa mení a jej znaky nie sú zakotvené raz a navždy. Otázkou, ako neposlušnosť uchopiť v jej politickom význame, sa v posledných desaťročiach zaoberali mnohí politickí filozofi a filozofky ako Hannah Arendt, John Rawls, Michel Foucault, Noam Chomsky, Erich Fromm a ďalší. Pre niektorých ľudí je občianska neposlušnosť nástrojom, pomocou ktorého môžu upriamiť mediálnu pozornosť na istý spoločenský problém a dosiahnuť zmenu konkrétneho zákona. Pre iných je, naopak, východiskom politickej praxe, pričom ich cieľom nie je napadnutie konkrétnej normy či zákona, ale zmena samotných pravidiel politického zápasu.

Napriek tomu, že sa tieto prístupy líšia podľa toho, či vychádzajú z liberálnej, alebo radikálnej tradície myslenia, vieme určiť základné charakteristické znaky neposlušnosti, ktoré takéto správanie legitimizujú a pomáhajú naň nazerať ako na závažný prejav politického konania.

Čím sa občianska neposlušnosť líši od bežného protestu?

Zatiaľ čo demonštrácie a verejné zhromaždenia sú ohlásené príslušným miestnym úradom či ďalším inštitúciám, princípom občianskej neposlušnosti je v mnohých prípadoch to, že aktivisti a aktivistky vedome porušujú zákon, resp. lavírujú na jeho hranici.

Americký filozof John Rawls napríklad občiansku neposlušnosť definuje ako „verejné, nenásilné a uvedomelé, ale politicky protizákonné konanie, ktoré sa obvykle deje so zámerom vyvolať nejakú zmenu zákonov alebo vládnej politiky“ (Rawls, 1995, s. 217).

Dôležitým aspektom je, že vo väčšine prípadov charakterizuje **občiansku neposlušnosť** kolektívna, a nie individuálna aktivita. Aj preto nemecko-americká filozofka Hannah Arendt považuje Thoreauov čin za nesmierne dôležitý, označuje ho však za **odmietnutie poslušnosti z dôvodu svedomia** (Arendt, 1972, s. 58 – 68). Podľa nej ide skôr o výhradu svedomia, kedy sa človek dopúšťa neposlušného konania, pretože s nejakým pravidlom vnútorne nesúhlasí. Jeho cieľom je však skôr vyhnúť sa mu, než vyvolať spoločenskú mobilizáciu.

Naopak, v prípade občianskej neposlušnosti ide o to, vykonať politickú akciu s rovnako zmýšľajúcimi ľuďmi a prísť do priameho stretu s autoritou, pričom cieľom je dosiahnuť zmenu daného pravidla. Aj v prípadoch Johna Lewisa, Emily Davison, Rosy Parks a mnohých iných sa väčšinou zabúda na to, že ich činy neboli individuálnymi hrdinstvami, ale záviseli od nevyhnutnej organizácie a solidarity ďalších rovnako presvedčených ľudí, ktorí tvorili hnutie praktizujúce občiansku neposlušnosť.

Ďalším dôležitým znakom občianskej neposlušnosti je to, že ide o vedomú a cielenú aktivitu, vedenú a ospravedl-

ňovanú samotnými politickými princípmi. To, že napríklad desať ľudí prejde autom na červenú, čím spácha priestupok, nie je samo o sebe občianskou neposlušnosťou. Tá musí byť vždy adekvátne odôvodnená. S tým súvisia ďalšie charakteristiky liberálneho prístupu k neposlušnosti, ktoré popisuje už spomínaný John Rawls (Rawls, 1995, s. 216):

- Po prvé, je to adekvátnosť občianskej neposlušnosti voči nespravodlivosti, na ktorú chce upozorniť. To znamená, že toto konanie by sa malo zameriavať iba na závažné porušenia princípu spravodlivosti, ako napríklad porušenie princípu rovnakej slobody pre všetkých či princípu rovnosti príležitostí.
- Občianska neposlušnosť je poslednou možnosťou po vyčerpaní všetkých ostatných legálnych foriem prejavu nesúhlasu.
- Aktéri, ktorí pristúpia k občianskej neposlušnosti, by mali dobrovoľne prijať sankciu za svoj čin. To má zdôrazniť morálnu hodnotu vedome spáchaného protiprávneho skutku, ktorý nebol vykonaný vo vlastný prospech, ale vo všeobecnom záujme.
- Občianska neposlušnosť je verejným nenásilným aktom, čím dochádza k morálnemu ospravedlneniu činu, a zároveň sa bráni ohrozeniu ústavného poriadku. Tým sa vymedzuje od militantného disentu.

Princípom občianskej neposlušnosti z pohľadu liberálnej tradície nie je spochybnenie ústavného poriadku ako takého, naopak, vykonáva stabilizačnú funkciu. Jej hlavným účelom je postaviť sa konkrétnemu zákonu, ktorý aktéri a aktérky považujú za zlý a nespravodlivý s cieľom jeho zmeny, resp. dosiahnutia nápravy inštitúcie, ktorá sa vzdialila svojmu účelu.

Ako sa občianska neposlušnosť líši od iného protizákonného konania?

Podľa Rawlsa je občianska neposlušnosť možná iba v rámci demokratických usporiadaní, prípadne v podmienkach „takmer spravodlivých režimov“, ako ich sám nazýva. Jeho prístup má však viaceré nedostatky. Filozofi a filozofky vychádzajúci z radikálnych tradícií myslenia namietajú napríklad proti dobrovoľnosti prijatia trestu za občiansku neposlušnosť. Upozorňujú na paradoxnosť situácie, keď skupina ľudí poruší zákon, ktorý považuje za nespravodlivý, no následne sa mu dobrovoľne podvolí. Pýtajú sa, ako môžu prijať trest, ak je samotný právny systém neprimeraný či nespôsobilý na nápravu daných sťažností.

Čo ak stojí proti sebe obyvateľstvo Nigérie, ktoré bráni svoje životné prostredie, a ropná firma s bezpečnostnými zložkami, právnikmi a neúmerne väčšími finančnými zdrojmi? Možno aj v takomto prípade očakávať, že by bol súdny proces spravodlivý? Nejde pritom iba o príklady z minulosti. Mnohé legislatívy v krajinách Európy nie sú ani dnes schopné rozoznať občiansku neposlušnosť od protidemokratických foriem disentu a považujú občianskych aktivistov za extrémistov.

Mali by aktivisti a aktivistky prijať trest?

Čo je to násilie? Nie je jednoduché určiť, čo je násilie, resp. kedy je prípustné a kedy nie. Poznáme totiž fyzické, štruktúrne, symbolické, objektívne, subjektívne či **obrané násilie**. Niektorí historici považujú čin Johna Browna (pozri Thoreauov príbeh v prílohe 2) za terorizmus, iní tvrdia, že je nepoctivé označovať dobové historické udalosti politickými pojmami súčasnosti. Z určitého uhlu pohľadu však existuje rozdiel medzi násilím, ktorého cieľom je produkcia útlaku, a obranným násilím. Rovnako ako spoločenský systém, ktorý v danej dobe podporoval otroctvo, nemôžeme nazvať rawlsovským „takmer spravodlivým režimom“.

Problematikou obranného násillia sa zaoberá radikálna filozofická tradícia, ktorá zaň nepovažuje iba priamu sebaobranu, ale aj aktívnu obranu kolektívnych slobôd. Použitie obranného násillia je nevyhnutné podriať emancipačnému zápasu a princípom demokracie, ktoré ho odlišujú od teroristickej akcie. Táto téma je však zložitejšia a dozaista by sa k nej našli rôznorodé až protichodné stanoviská.

Aké formy občianskej neposlušnosti máme k dispozícii?

Pojem neposlušnosť môže sám o sebe evokovať iba vyjadrenie nesúhlasu alebo odporu. V mnohých prípadoch je však neposlušnosť zviazaná s vytváraním konkrétnych protiopatrení. V súvislosti s občianskou neposlušnosťou sa môžeme často stretnúť s pojmom **priama akcia**. Nedávno zosnulý americký antropológ David Graeber ho opísal približne takto (Graeber 2009, s. 208):

Predstavme si, že miestna vláda v nejakej dedine predá jediný zdroj pitnej vody do súkromného vlastníctva a dlhodobo odmieta problém riešiť. Argumentuje, že si obyvatelia môžu dovtedy spoločnú vodu od nového majiteľa kúpiť. Štandardným postupom by bolo obrátiť sa na miestne inštitúcie, napríklad prostredníctvom žiadosti adresovanej starostovi, napísania otvoreného listu, zorganizovania petície a tak ďalej.

Priama akcia znamená, že sa ľudia tomuto postupu vyhnú, pretože sa nemôžu spoliehať na danú inštitúciu a chcú získať moc nad okolnosťami svojich životov. Novú studňu si bez povolenia vykopú na obecnom (verejnom) pozemku sami. Dôležitým aspektom je, že daná akcia sa nekoná v zisťný prospech jednotlivca či istej partikulárnej skupiny, ale je prospešná pre všetkých, ktorí potrebujú prístup k pitnej vode. Druhým dôležitým aspektom je, že neposlušnosť v tomto prípade nie je iba vyjadrením odporu voči konkrétnej inštitúcii, ale je sprevádzaná sociálnou solidaritou.

Diskutujte o konkrétnom príklade: Požiadajte žiakov a žiačky, aby si predstavili, že žijú v dedine, kde nie je prístup k pitnej vode a zodpovedné inštitúcie odmietajú problém riešiť. Rozdeľte ich do troch skupín a nechajte ich vymyslieť, ako by v danej situácii postupovali. Diskutujte o tom, či sú jednotlivé riešenie účinné, aké majú výhody a nedostatky. Ako odlišíme občiansku neposlušnosť od bežných foriem

vyjadrenia nesúhlasu? Aké formy občianskej neposlušnosti máme k dispozícii? Sú dostatočne silné? V čom môže byť občianska neposlušnosť úspešnejšia? Cieľom aktivity je podnietiť občiansku angažovanosť mladej generácie.

Zdroje:

ARENDETT, Hannah. *Crises of the Republic: Lying in politics; Civil disobedience; On violence; Thoughts on politics and revolution*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1972. ISBN 978-0-15-623200-5.

FISHER, Lucy. *Emily Wilding Davison: The Martyr Suffragette*. Biteback Publishing, 2019. ISBN: 1785904124.

GRAEBER, David. *Direct Action: An Ethnography*. Baltimore: AK Press, 2009. ISBN: 1849350353.

NOVÁK, Arnošt. 2013. Česká environmentální přímá akce v mezinárodním kontextu. *Mezinárodní vztahy*. 2013. 48 (3), 81-103 [cit. 2020-08-29]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. ISSN 0323-1844. Dostupné na: <https://pdfs.semanticscholar.org/f25f/88c9479a34558e0dccc7edcfb03e3050c7369.pdf>.

RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN: 80-85605-89-9.

SCOTINI, Marco. *Neposlušnost. Atlas transformace*. 2008. [cit. 2020-08-24]. Dostupné na: <http://www.monumenttotransformation.org/atlastransformace/html/n/neposlusnost/neposlusnost.htm>.

ZINN, Howard. *The Zinn Reader: Writings on disobedience and democracy*. New York: Seven stories press, 1997. ISBN: 1888363541.

ALT-RIGHT: V UTAJENÍ MEDZI PRAVICOVÝMI EXTRÉMISTAMI

(Undercover in the Alt-Right |
Bosse Lindquist | Spojené
kráľovstvo | 2018 | 52 min. |
anglicky | slovenské titulky)

Patrik Hermansson prenikol medzi pravicových extrémistov v prísnom utajení ako švédsky študent Erik Hellberg. Infiltoval sa do najznámejších ultrapravicových sietí v Spojenom kráľovstve a Spojených štátoch, kde sa stal svedkom násilného konfliktu v Charlottesville. Podarilo sa mu získať informácie, ktoré dokazujú prepojenie hnutia až s Bielym domom. Všetko to zachytil skrytou kamerou.

Témy filmu: hnutie alt-right, normalizácia extrémistických názorov, pravicový extrémizmus, občianska angažovanosť a odvaha jednotlivca

Ciel'ová skupina: 16+

Čas: 3 × 45 minút (vrátane premietania 52 min. filmu)

Pomôcky: projektor, počítač alebo DVD prehrávač, písacie potreby, kópie prílohy 1 (jedna do štvorice), kópie prílohy 2 (jedna pre každého), kópie prílohy 3 (jedna do päťice), lepiače papieriky (štyri do dvojice)

Ciele:

- Žiaci a žiačky rozumejú, ako sa stávajú rôzne myšlienky akceptovateľnými v spoločnosti;
- identifikujú stratégie, ktoré používa hnutie alt-right;
- posudzujú praktiky hnutia alt-right v globálnom kontexte;
- rozlišujú, aké okolnosti sa stávajú živnou pôdou pre vznik extrémistických názorov.

AKTIVITA 1

Čas: 90 minút (vrátane premietania 52 min. filmu)

Postup:

Evokácia: 20 – 25 minút

- Počas evokácie budete pracovať s konceptom Overtonovho okna (viac sa dozviete v časti Doplňujúce informácie k témam filmu). Rozdelte žiakov a žiačky do skupín po štyroch. Každéj osobe dajte zoznam tvrdení z prílohy 1.
- Povedzte žiakom a žiačkam, že v zozname tvrdení sú pomešané spoločensky akceptovateľné tvrdenia (napríklad, že ľudia by mali separovať odpad) spolu s tvrdeniami, ktoré sú považované za neakceptovateľné (napríklad, že právo voliť a byť volený by mali mať iba ľudia s dostatočným majetkom). Ich úlohou je rozhodnúť sa, ktoré sú prijateľné a ktoré neprijateľné. Na prácu im dajte 5 minút.
- Spoločne si prejdite odpovede. Prečítajte výrok po výroku a pýtajte sa, prečo ho považujú za prijateľný alebo neprijateľný. Je v poriadku, ak majú na rovnaké výroky odlišné názory. Krátko o nich diskutujte.
- Povedzte skupinám, že odteraz budú pracovať iba s neprijateľnými tvrdeniami. Na tabuľu napíšte:
  - *Čo by sa muselo stať, aby spoločnosť považovala tieto výroky za prijateľné?*
  - *Čo by ste mohli urobiť preto, aby sa tieto výroky stali prijateľnými?*
- Každá skupina si pripraví svoj zoznam s nápadmi, pracujú približne 10 minút.
- Požiadajte skupiny, aby vybrali niekoho, kto zapíše ich nápady stručne na tabuľu (každému vyhradte určitý

priestor, aby mohli pracovať súčasne). Spoločne si prejdite odpovede. Opýtajte sa žiakov a žiačok, ktoré nápady sa najčastejšie opakujú a ktoré ich, naopak, prekvapili.

Premietanie filmu: 52 minút + 5 minút diskusia

- Povedzte žiakom a žiačkam, že si pozriete dokumentárny film o pravicovom extrémistickom hnutí alt-right. Požiadajte ich, aby si počas pozerania filmu robili poznámky a odpovedali na nasledujúce otázky. Môžete ich napísať na tabuľu:
  - *Ktoré tvrdenia sa snaží hnutie alt-right legitimizovať?*
  - *Aké taktiky pritom používa? Prečo?*
  - *V čom sa ich spôsoby odlišujú od vašich nápadov napísaných na tabuli?*
- Po premietnutí filmu spoločne diskutujte o uvedených otázkach. Vyzvite žiakov a žiačky, aby svoje názory podporili konkrétnymi príkladmi z filmu.

Reflexia: 10 – 15 minút

- Spoločne diskutujte pomocou nasledujúcich otázok (v prípade nedostatku času použite najdôležitejšie otázky označené tučným písmom, aby ste ukončili proces učenia). Viac informácií k odpovediam nájdete v časti Doplňujúce informácie k témam filmu.
  - **O čo ide extrémistickému hnutiu alt-right? Koho najviac osloví, resp. koho môže najviac ovplyvniť?**
  - *Čím sa hnutie alt-right snaží pritiahnúť mladých ľudí?*
  - *Patrik si vytvoril falošnú identitu, aby sa dozvedel viac o londýnskom fóre a fungovaní hnutia alt-right. Čo ho k tomu motivovalo? Čo riskoval?*
  - *Ako táto skúsenosť ovplyvnila jeho život?*
  - *Dokázali by ste pre svoje presvedčenie riskovať tak, ako to urobil Patrik?*
  - **Aké okolnosti tvoria živnú pôdu pre vznik extrémistických názorov? Uvedte príklady z filmu.**
  - *Čo s tým môžeme urobiť?*
  - **Ako sa zmenili podmienky na propagovanie extrémistických názorov s nástupom internetu?**
  - **Alt-right je globálne extrémistické hnutie. Ako sa prejavuje jeho aktivita na Slovensku?**

AKTIVITA 2

Čas: 45 minút

Postup:

Evokácia: 10 - 15 minút

1. Pripravte si dva až štyri lepiace papieriky pre každú dvojicu.
2. Požiadajte žiakov a žiačky, aby vytvorili asociácie na tému alt-right. Ich úlohou je vo dvojiciach napísať na lepiace papieriky, čo im napadne pri tomto slove. Požiadajte ich, aby na každý papierik napísali len jednu myšlienku a nalepili ho na tabuľu. Potom si ich všetky spoločne prezrite.
3. Opýtajte sa žiakov a žiačok, ktoré myšlienky sa opakujú a ktoré sú, naopak, jedinečné. Do akých tematických skupín by ich rozdelili? Ich tipy zapisujte na tabuľu.
4. Spoločne preorganizujte papieriky do tematických skupín. Nahlas prečítajte myšlienku na každom z nich a opýtajte sa triedy, kam by ho zaradila.

Uvedomenie: 20 minút

1. Rozdelte žiakov a žiačky do päťčlenných skupín.
2. Vysvetlite skupinám, že im rozdáte podklady k hre. Požiadajte ich, aby si ich prečítali, až keď im vysvetlíte pravidlá.
3. Každé skupine dajte štyri kópie pracovného listu z prílohy 2. Piaty člen alebo členka bude tzv. game master, teda ten, kto kontroluje hru a má v ruke správne odpovede (príloha 3).

Metodický tip:

Nechajte skupiny, nech si game mastrov vyberú sami, prípadne ich vyberte vy. Ak sa rozhodnete pre druhú možnosť, je to výborná príležitosť zapojiť napríklad tých, ktorí majú tendenciu zapájať sa najmenej.

Poznámka:

Pracovný list v tejto aktivite vychádza o. i. zo štýlickej príručky neslávne známej extrémistickej (resp. neonacistickej) stránky Daily Stormer, ktorá slúžila ako manuál na šírenie extrémistických myšlienok.

4. Povedzte skupinám, že pracovný list obsahuje tvrdenia o hnutí alt-right a metódach jeho komunikácie. Ich úlohou bude prísť na to, ktoré výroky sú pravdivé, ktoré nepravdivé a zdôvodniť prečo.
5. Vyzvite ich, aby pracovali samostatne a postupovali po jednom tvrdení. Nech rozhodnú o jeho pravdivosti a zdôvodnenie zapíšu do pracovného listu. Úlohou game mastra bude ohodnotiť, či odpovedali správne.
6. Kým skupina pracuje, game master si potichu prečíta podklady. Potom si vypočuje všetky odpovede v skupine a určí, kto uhádol, či je výrok pravdivý, alebo nepravdivý. Vzápätí vyberie jedného, koho zdôvodnenie sa najviac približovalo skutočnosti. Prečíta skupine správnu odpoveď a nechá ju pracovať s ďalším výrokom.
7. Overte si, či skupiny porozumeli inštrukciám. Ako príklad môžete použiť nasledujúce tvrdenie, pričom niekoho požiadajte, aby odhadol jeho pravdivosť:

TVRDENIE: Alt-right je jasne definovaná skupina ľudí so spoločnou ideológiou a cieľmi.

NEPRAVDA: Alt-right zahŕňa rôzne skupiny ľudí s rôznymi zámermi, medzi ktoré patria online trollovanie, zľahčovanie násilných činov vtipmi či šírenie nenávistných prejavov. Nie je to centrálna definovaná skupina. Niektorí členovia sú vplyvnými osobami, iní nie. Môžu sa hlásiť k rasistickým, misogynným a/alebo anti-multikultúrnym názorom a túžiť po návrate do období, keď bola kultúra a moc „bielej rasy“ nespochybniteľnou normou.

Reflexia: 10 - 15 minút

1. Po ukončení hry spoločne diskutujte pomocou nasledujúcich otázok. Viac informácií k odpovediam nájdete v časti Doplňujúce informácie k témam filmu.
  - **Ktoré z taktík vás najviac prekvapili?**
  - **Ktoré sa vám zdali najviac a ktoré najmenej kontroverzné?**
  - *Ktoré z nich používajú aj iné, spoločensky akceptované iniciatívy alebo zoskupenia?*
  - *Väčšina taktík pochádza z manuálu, ktorý vydal populárny extrémistický portál Daily Stormer. Ku ktorým z nich by sa podľa vás jeho autori verejne priznali?*
  - *Ako rozoznáte taktiky, ktoré používa alt-right hnutie? Ktoré ste poznali a ktoré sú pre vás nové?*
  - **Ktoré z týchto taktík používalo hnutie alt-right na to, aby znormalizovali extrémne názory? Prečo?**
  - **Kedy ste sa stretli s podobnými taktikami na slovenskej mediálnej scéne?**

Zdroje:

EDITORS OF HOPE NOT HATE. HOPE not hate: The International Alternative Right: An Explainer. [hopenothate.org.uk](https://www.hopenothate.org.uk/wp-content/uploads/2019/07/Alt-Right-report-SHORT-2019-v1.pdf). (nedatované). [cit. 2020-24-10]. Dostupné na: <https://www.hopenothate.org.uk/wp-content/uploads/2019/07/Alt-Right-report-SHORT-2019-v1.pdf>.

EDITORS OF TOLERANCE. Teaching Tolerance: Toolkit for „What Is the ‚Alt-Right‘?“. [tolerance.org](https://www.tolerance.org/magazine/toolkit-for-what-is-the-altright). (nedatované). [cit. 2020-24-10]. Dostupné na: <https://www.tolerance.org/magazine/toolkit-for-what-is-the-altright>.

MUNN, Luke. Alt-right pipeline: Individual journeys to extremism online by Luke Munn. *First Monday*. Volume 24. Number 6 – 3. 2019. [cit. 2020-24-10]. Dostupné na: <https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/10108/7920>.

Štylistická príručka *Daily Stormer*. *Daily Stormer*. (nedatované). [cit. 2020-24-10]. Dostupné na:

- <https://assets.documentcloud.org/documents/4325810/Writers.pdf>.
- https://peopleinneedslovakia.sharepoint.com/:b:/s/Jedensvet-inter/EYGAnFyO8wVMqzkQ8E-X3UngBXDId318J1mwjLh9m_wNktA?e=IC9CNU.

PRÍLOHA 1

Zoznam (ne)akceptovateľných tvrdení

Ľudia by mali povinne separovať odpad.

Právo voliť a byť volený by mali mať iba ľudia s dostatočným majetkom.

Anglické výrazy by sa mali používať iba pokiaľ neexistuje ich slovenský preklad.

Nevyliečiteľne chorí ľudia, ktorých opatera je nákladná, by mali byť hromadne usmrtení.

Neslováci by nemali mať väčší majetok ako Slováci.

Možnosť mať deti by sa mala odvíjať od inteligencie rodičov, rovnako ako ich počet.

Štát by mal motivovať občanov, aby pracovali.

Prístup na internet by mal byť rovnakým základným právom ako sloboda zhromažďovať sa.

Miešanie rás by malo byť považované za vlastizradu.

Dobrovoľne nezamestnaní ľudia by mali byť potrestaní pokutami a uväznením.

PRÍLOHA 2

Pracovný list

Alt-right je politické hnutie bez formálneho vodcu a členských organizácií.

PRAVDA - NEPRAVDA, pretože:

.....

.....

.....

O ženách je písané slušne a s rešpektom.

PRAVDA - NEPRAVDA, pretože:

.....

.....

.....

Obsah článkov je negativistický.

PRAVDA - NEPRAVDA, pretože:

.....

.....

.....

Svet je prezentovaný čierno-bielo.

PRAVDA - NEPRAVDA, pretože:

.....

.....

.....

Otvorene propagujú násilie.

PRAVDA - NEPRAVDA, pretože:

.....

.....

.....

Predmetom článkov sú populárne osobnosti.

PRAVDA - NEPRAVDA, pretože:

.....

.....

.....

Cieľom je získať pozitívnu publicitu.

PRAVDA - NEPRAVDA, pretože:

.....

.....

.....

Podstatné je byť vtipný.

PRAVDA - NEPRAVDA, pretože:

.....

.....

.....

PRÍLOHA 3

Správne odpovede pre game mastera

Alt-right je politické hnutie bez formálneho vodcu a členských organizácií.

PRAVDA: Je to beztvaré, prevažne online politické hnutie zložené z ľudí, ktorí publikujú veľké množstvo blogov, vlogov a podcastov, aby šíрили extrémistické myšlienky medzi verejnosťou. Súčasťou alt-right je iba niekoľko offline organizácií. Hnutie ako také nemá vodcu ani dominantnú organizáciu.

O ženách je písané slušne a s rešpektom.

NEPRAVDA: Daily Stormer má zoznam akceptovaných nadávok, ktoré sa majú používať pre opis žien. Pre potreby škôl je nepublikovateľný, ale skúste si vybaviť tie najhoršie vulgarizmy, aké ste kedy počuli na opis žien. Ženy zároveň opisuje ako zmanipulované: „Kedykoľvek píšete o ženách, dbajte na to, aby ste dodržiavali základné pravidlo a za ich správanie vinili židovský feminizmus,“ uvádzajú autori extrémistických stránok.

Obsah článkov je negativistický.

PRAVDA: „Pokrývame veľmi negativistický obsah, je preto potrebné vynaložiť čo najväčšie úsilie a prezentovať ho pozitívne. Mali by sme vždy tvrdiť, že vyhrávame, a všetky víťazstvá by sme mali oslavovať s extrémnym zveličením,“ uvádzajú autori extrémistických stránok.

Svet je prezentovaný čierno-bielo.

PRAVDA: „Základná myšlienka je, že každý na našej strane je stopercentne dobrý, a každý, kto nie je na našej strane, je stopercentne zlý. Naši aktivisti by mali byť vždy prezentovaní ako cnostní a hrdinskí, zatiaľ čo všetci protivníci ako hnus a zlo. Týmto uľahčíme ľuďom rozhodovanie o tom, čo je správne,“ uvádzajú autori extrémistických stránok.

Otvorene propagujú násilie.

NEPRAVDA: „Propagácia násilia na internete je nezákonná. Zároveň je nesmierne dôležité normalizovať akceptovanie násilia ako možnosti, respektíve nevyhnutnosti. Kedykoľvek niekto urobí niečo násilné, malo by sa to odľahčiť dávkou humoru,“ uvádzajú autori extrémistických stránok.

Predmetom článkov sú populárne osobnosti.

PRAVDA: „Čokoľvek týkajúce sa celebrití bude pre ľudí zaujímavé, pretože ľudia sa o celebrity zaujímajú. Pridaním nacistického uhla pohľadu môžete spôsobiť vážne škody. Jeden z našich najčítanejších článkov bol o tom, ako je Tom Hanks znechutený zo svojich černošských vnúchat,“ uvádzajú autori extrémistických stránok.

Cieľom je získať pozitívnu publicitu.

NEPRAVDA: „Mali by sme byť ostražití a využiť každú príležitosť, aby sme upútali pozornosť médií. Každá publicita je dobrá. Jedným zo spôsobov, ako ju získať, je trollovať známe osobnosti a prinútiť ich, aby sa bránili. To zvyšuje medializáciu. Armádu trollů, ktorú máme k dispozícii, treba využívať na akékoľvek účely,“ uvádzajú autori extrémistických stránok.

Podstatné je byť vtipný.

PRAVDA: Humor a irónia zohrávajú kľúčovú rolu pri šírení extrémistických myšlienok. Memečka, GIFY, vtipy sa uverejňujú, upravujú a preposielajú, pričom sú viditeľné znova a znova. Neustále opakovanie nie je náhodné. Keď prvýkrát narazíte na rasovú alebo mizogynnu nadávku, šokuje vás. Po druhýkrát sa vás už dotkne menej. Po tretíkrát si poviete, že je to síce odporné, ale už to očakávate.

Zdroje: Daily Stormer, First Monday, Teaching Tolerance, HOPE not hate

Doplňujúce informácie k témam filmu

Dokumentárny film *Alt-right: V utajení medzi extrémistami* ponúka mrazivý pohľad dovnútra hnutia alt-right. Na prvý pohľad sa môže zdať, že ide o vzdialený fenomén, ktorý má so slovenskou realitou len málo spoločného. Opak je však pravdou.

Odborníci a odborníčky na extrémizmus sa zhodujú, že alt-right je iba pokus extrémnej pravice o rebranding (revitalizáciu značky). Cieľom je, aby sa hodnoty hnutia stali prístupnejšími pre tú časť spoločnosti, ktorú doteraz odrádzali pomenovania ako nacizmus, fašizmus a národný socializmus. Jednoducho, alt-right chce pôsobiť ako niečo nové, pretože to, čo v skutočnosti reprezentuje, je pre väčšinu ľudí za hranou.

Dnešní extrémisti používajú iné taktiky ako ich predchodcovia. Svoj odkaz šíria pomocou internetu, najmä sociálnych sietí. Ide im o dosiahnutie politických cieľov nezlučiteľných s hodnotami, na ktorých stojí naša spoločnosť. Ústrednými motívmi ich konania sú násilie, nenávisť, rasizmus, šírenie strachu a šikanovanie iných. Podstata ostala rovnaká, len je ukrytá v inom obale.

Reprezentantov a reprezentantky pravicového extrémizmu pritom nenájdeme len v USA alebo Veľkej Británii, ako to opísal film, ale aj v mnohých európskych krajinách. Keďže sa alt-right týka aj Slovenska, je potrebné, aby sme tomu politickému hnutiu porozumeli.

Transformácia pravicového extrémizmu (krajnej pravice)

Po porážke nacizmu v druhej svetovej vojne sa krajná pravica nevyparila z politickej scény, dlhodobo sa však nachádzala na okraji spoločnosti (napríklad v Nemecku zakázal Ríšsku stranu najvyšší súd). V priebehu posledných dvad-

siatich rokov sa jej podarilo transformovať a v niektorých štátoch – vrátane Slovenska – sa jej predstavitelia dostali až do parlamentu.

Akým spôsobom sa to krajne pravicovým stranám podarilo? V prvom rade zmenou slovníka. Po zverstvách spáchaných počas druhej svetovej vojny boli prívrženci extrémnej pravice nútení zmeniť slovník. Pojmy ako rasa alebo princíp krvi mali príliš negatívne konotácie. Ak chceli uspieť v rámci širšej populácie, a nielen v skupine presvedčených neonacistov, museli zjemniť vyjadrovanie.

Z tohto dôvodu začali neonacistické hnutia používať iné výrazy. Už nevolajú priamo po perzekúcii iných a nehlásia sa otvorene k použitiu násilia. Dnes komunikujú sofistikovanejšie. Odmietajú iné kultúry, zvyky, tradície a prejavy, zasadzujú sa proti medzinárodnej spolupráci, vyzývajú izoláciu, vyvolávajú iracionálny strach založený na klamstvách a ignorujú komplexnosť sveta.

Zároveň používajú skrytú symboliku, ktorá bežnú verejnosť nezaujme, no radikálni členovia a členky z nej pochopia, že hnutie stojí aj naďalej na rovnakých základoch. Na Slovensku sme sa stretli napríklad s použitím neonacistického symbolu na šeku v hodnote 1 488 eur, ktorý v roku 2017 venovala extrémistická politická strana sociálne slabším rodinám.

Číslo 1488 je jedným z najznámejších symbolov neonacistickej propagandy, pričom štrnásťka odkazuje na 14-slovný slogan amerického teroristu Davida Lanea. Ten znel: „Musíme zabezpečiť existenciu našim ľuďom a budúcnosť bielym deťom.“ Napísal ho vo väzení, kde si odpykával 190-ročný trest za vraždu, ozbrojené prepady a výzvy k teroristickým útokom. Posledné dvojčíslenie, teda 88, odkazuje na nacistický pozdrav „Heil Hitler!“ – keďže písmeno H je v abecede ôsme v poradí.

Je pochopiteľné, že podobné prepojenia bežnému človeku nenapadnú, pretože ich k svojmu životu nepotrebuje. Prísľušníci extrémistických strán a skupín si však uvedomujú, že ich oponenti tento jednoduchý kód rozlúšťa a budú naň upozorňovať. Svojím spôsobom je to presne to, čo chcú docieľať. Obecenstvo, ktoré chcú extrémisti oslovovať, nebude riešiť význam jednotlivých číslic, ale zaujme ho skutočnosť, že strana venovala peniaze rodinám v núdzi.

Symbolikou však zároveň dajú svojmu extrémistickému jadrú najavo, že sú stále v tom istom ideologickom tábore, hoci používajú menej agresívnu rétoriku. Keď ich oponenti šíria informácie o použitej symbolike, nechtiac propagujú činnosť extrémistických strán. Vďaka zmene taktiky sa pravicoví extrémisti dostali z pozície marginálnej politickej strany až do parlamentu. Žiaľ, nielen na Slovensku.

Facebook, Google a revolúcia v komunikácii

Značnú úlohu v raste podpory extrémizmu zohrala nielen zmena spôsobu sebaaprezentácie a relativizácia vlastných činov z minulosti, ale prispeli k nej aj socioekonomické podmienky, svetové udalosti, geopolitika, politickí predstavitelia a predovšetkým radikálna zmena mediálneho a informačného prostredia. Facebook, Google a iné webové stránky sa stali hlavnými komunikačnými kanálmi krajnej pravice.

Minulí predstavitelia nacistických a fašistických režimov vždy dbali na komunikáciu. Na propagandu využívali v tom čase najnovšie technológie masovej komunikácie, či už to bol rozhlas, alebo film. Prístup k masovým komunikačným prostriedkom stratili potom, čo sa tieto režimy zrútili a na vyváženosť publikovaných textov či vysielania začali dozerať mediálne rady.

Občas sa síce na verejnosť dostali obskúrne časopisy, filmy alebo publikácie, mali však len obmedzený dosah. Navyše ich polícia často vypátrala a zabavila, pretože porušovali zákon. Ideológia krajnej pravice prežívala, ale k väčšine spoločnosti sa nedostala. Ak sa aj zmienka o podobných publikáciách dostala do seriózných médií, zväčša ju sprevádžali zábery, ako polícia zatýka predstaviteľov pravicového extrémizmu.

Všetko zmenil internet, najmä Facebook a služby Google. Neregulované a nekontrolované prostredie vytvorilo priestor, kde sa mohol každý vyjadriť. Spočiatku sa to javilo ako víťazstvo demokracie, pretože nástroje internetu boli v súlade s jej hodnotami. Zdalo sa, že môžeme slobodne komunikovať, čo chceme, s kým chceme, ako chceme. Nikto nič nekontroloval, každý sa mohol stať tým, kto šíri informácie.

Diabol sa však skrýva v detailoch. Facebook ani Google nikomu neprezradili, na čom sa zakladá ich podnikanie, a bežná verejnosť sa o to nezaujímal. Málokto si položil otázku, ako je možné, že ľudia, ktorí ponúkajú služby zadarmo, sa stávajú najbohatšími na svete.

Dnes už vieme, že tieto spoločnosti sú v podstate reklamnými agentúrami. Nielenže publikujú inzerciu, ale aj predávajú dáta svojich užívateľov a užívateľiek, a to prakticky komukoľvek. Doslova obchodujú s našimi snami, naším strachom, našimi koníčkami, našimi kamarátmi, našimi nedelnými prechádzkami, naším časom v oblúbenej reštaurácii, v práci alebo pri pozieraní filmu. Neustále zbierajú údaje o našich životoch a ponúkajú ich ďalej.

Čo nás núti venovať im pozornosť a čas? Sú to emócie, ktoré prežívame, keď sledujeme príbehy iných ľudí (najmä tragédie) alebo príjemné výjavy (napríklad roztomilé mačiatka). Biznis model Facebooku a Googlu je založený na našej pozornosti. Čím viac času im venujeme, tým majú jasnejšiu predstavu o tom, kto sme, a môžu nás lepšie predat. Nie je to nič nové, na podobnom princípe fungujú aj komerčné televízie, noviny a rádiá.

Facebook a Google však máme neustále so sebou v mobile, ktorý nás rôznymi upozoreniami láka, aby sme sa pozreli na displej a venovali mu čas. Vždy, keď to urobíme, zbiera o nás nové údaje, ktoré posiela nevedno kam. Na rozdiel od tradičných masmédií neexistujú v online prostredí procesy kontroly, štandardy kvality ani opravné mechanizmy.

Redakcie novín, časopisov, rozhlasových a televíznych staníc tiež robia chyby, podliehajú však kontrole a je možné vymáhať nápravu. Na sociálnych sieťach alebo na YouTube je tvorcom každý, bez kontroly, zodpovednosti a transparentnosti.

O obsahu, ktorý vidíme, nerozhoduje človek (napríklad redakčná rada), ale algoritmus. Tomu je jedno, aké informácie zobrazuje, pokiaľ získa maximálnu možnú pozornosť publika. Nezáleží mu na tom, či ide o pravdu, alebo klamstvo, či zraňuje, alebo rozdeľuje, najdôležitejšie je, aby ľudia ostali pripojení čo najdlhšie.

Práve preto je internet dokonalým nástrojom krajnej pravice. Jej stránky sú plné nenávisti, strachu, frustrácie a obviňovania iných. Postupne si získavajú pozornosť ľudí, ktorí na ne klikajú, a tým vytvárajú interakcie. Algoritmus ich vyhodnocuje ako úspech a následne posúva čoraz viac podobného obsahu ľuďom, ktorí sa už predtým na stránku pozreli. Zároveň ju ponúka ako návrhy ďalším užívateľom a užívateľkám.

Bežní ľudia sa pre jedno kliknutie zamotávajú do siete, o ktorej nemajú potuchy. Väčšinou netušia, že čítajú obsah vytvorený pravicovými extrémistami. Pomocou Facebooku, YouTube a služieb Google sa extrémistické myšlienky nenápadne dostávajú medzi státisíce ľudí. Navyše sa tieto firmy nikomu nezodpovedajú a len zriedkakedy prevezmú zodpovednosť za svoje chyby. Stali sa dokonalým masovým komunikačným nástrojom krajnej pravice.

Slovník pojmov:

Allportova škála predsudkov

Americký psychiater Gordon W. Allport vo svojom diele *O povahe predsudkov* charakterizoval päť stupňov nepriateľských činov, ktorými sa prejavujú predsudky. Stupne tzv. Allportovej škály sú usporiadané vzostupne, od najmenej závažných prejavov predsudkov a diskriminácie po tie najradikálnejšie:

1. *Osočovanie* – členovia majority otvorene hovoria o svojich predsudkoch voči menšine.
2. *Vyhýbanie sa* – nositelia a nositeľky predsudkov sa vyhýbajú ľuďom z neoblúbenej sociálnej alebo etnickej skupiny.
3. *Diskriminácia* – zaujatá osoba sa aktívne snaží obmedzovať práva skupiny, voči ktorej má predsudky.
4. *Fyzické napádanie* – je dôsledkom emócií, ktoré stupňujú predsudky a môžu viesť k násilným činom.
5. *Vyhľadzovanie* – lynčovanie, pogromy, masakry, genocídy.

Alt-right

Termín z anglosaského prostredia, ktorý označuje pravicový extrémizmus. V odbornej literatúre sa používa aj termín krajná pravica. Autorom pojmu alt-right (z angl. alternative right) je americký rasista Richard Spencer. Za to, že obhajoval nacistické plány na vyvraždenie Slovanov ako ľudí nižšej kategórie, má zákaz vstupu do viacerých krajín Európy (napríklad do Poľska).

Odborníci a odborníčky upozorňujú, že je vhodnejšie používať termín pravicový extrémizmus a nepristúpiť na hru so zmenou názvu. Podstata a charakter hnutia sa nezmenili, zhodujú sa s nacistickou predstavou sveta. Zmenil sa však slovník. Už nehľadá čistotu rasy, ale čistotu kultúry a tradícií. Už nevyzýva priamo k násilným činom, ale k návratu ku koreňom. Extrémistické hnutie je prítomné predovšetkým v online priestore, prevádzkuje viaceré fóra, weby a stránky na sociálnych sieťach.

Antifa

Je globálne, voľne organizované hnutie zamerané na boj proti rasizmu, fašizmu, neonacizmu a pravicovému extrémizmu. Medzi jeho aktivity patrí narušanie demonštrácií pravicových extrémistov, organizácia protifašistických demonštrácií a kultúrnych podujatí, ale aj monitoring a nahlasovanie trestných činov príslušníkov krajnej pravice. Hnutie Antifa (z nem. Antifaschismus) nemá žiadne politické ciele. Jeho jediným účelom je boj proti pravicovému extrémizmu všetkými možnými prostriedkami, pričom niektoré sú na hranici legálnosti, prípadne až za ňou. Na Slovensku má hnutie Antifa silnú tradíciu a historické ukotvenie z čias Slovenského národného povstania.

Extrémizmus

Konanie, ideológia alebo skupiny mimo hlavný prúd spoločnosti, ktoré neuznávajú a porušujú základné etické, právne a iné dôležité spoločenské štandardy. Termín je často spojený s verbálnou alebo fyzickou agresivitou, hrozbou násilia, ale aj historickým revizionizmom, sociálnou demagógiou a prácou so strachom. Tieto aktivity sú motivované prevažne rasovou, národnostnou, náboženskou, triednou alebo inou sociálnou nenávisťou.

Fašista, fašistka

Človek, ktorý sympatizuje alebo sa hlási k totalitnej ideológii vo forme radikálneho autoritatívneho nacionalizmu. Vyznačuje sa obsesívnymi predstavami o rozklade spoločnosti, dekadencii a národnej potupe, chce dosiahnuť národné znovuzrodenie. Napriek tomu, že si fašizmus spája prevažne s Mussoliniho Talianskom, fašistické hnutia vznikali a rozvíjali sa v mnohých štátoch sveta (napríklad vo Francovom Španielsku).

Na rozdiel od nacistov, fašisti sa opierali prevažne o tzv. kultúrne kritériá, hlavne asimiláciu v majoritnej kultúre. V prípade fašistického Talianska teda išlo o snahu, aby všetci členovia a členky spoločnosti rozprávali po taliansky, rozumeli talianskej kultúre, ale zároveň spĺňali fyziognomické prvky (napríklad mali „správnu“ farbu pokožky). Vo svojich prejavoch nie je fašizmus taký radikálny ako nacizmus. V starších definíciách sa fašizmus opisoval ako vývojové štádium smerom k nacizmu.

Nacista, nacistka

Človek, ktorý sa hlási alebo sympatizuje s totalitnou ideológiou, spájajúcou sa prevažne s politickým režimom v Nemecku v rokoch 1933 až 1945. Základný rozdiel medzi fašizmom a nacizmom je v tzv. princípe krvi. Nacizmus totiž definoval národnú pospolitosť (Volksgemeinschaft), teda aj príslušnosť k národu podľa pôvodu (krvi). Ak mali muž, žena či dieťa tzv. árijskú krv, boli plnoprávnymi občanmi. Ak nie, boli vnímaní ako menejcenní, a to bez ohľadu na svoju znalosť nemeckej kultúry, spoločnosti či jazyka. Nacizmus ako extrémne násilná ideológia umožnil pristúpiť od slov k likvidácii obyvateľov, ktorých pokladal za menejcenných (Akcia T4, holocaust).

Neonacista, neonacistka

Neonacistické sú také sociálne a politické hnutia, ktoré po druhej svetovej vojne nadviazali na nacistickú ideológiu. Prevzali niektoré jej aspekty, predovšetkým ultranacionalistické, xenofóbne a rasistické idey.

Občianska spoločnosť

Existuje mnoho definícií občianskej spoločnosti. Zjednodušene povedané, ide o verejný priestor medzi štátom, trhom a občanmi, kde môžeme debatovať a iniciovať kolektívne občianske aktivity za účelom zmeny. Nejde však o politické strany, ale napríklad o charity, medzinárodné organizácie, mimovládne organizácie, ľudskoprávne organizácie a podobne. Viac informácií nájdete napríklad na stránkach Svetového ekonomického fóra v texte *Who and what is civil society?*. O základoch občianskej spoločnosti hovorí aj vzdelávací seriál BBC: *What is Civil Society* (obe v angličtine).

Overtonovo okno

Overtonovo okno je model, ktorý vysvetľuje, ako sa v priebehu času mení tolerancia spoločnosti voči tomu, čo je vo verejnej diskusii akceptovateľné. Americký právnik Joseph P. Overton ho v 90. rokoch 20. storočia využíval na to, aby demonštroval, aký rozsah politických opatrení je prijateľný pre väčšinu spoločnosti v danom období.

Na okrajoch škály (mimo okna) sú radikálne a extrémne myšlienky. Spoločensky prijateľné názory sa nachádzajú vo vnútri okna. Myšlienky, ktoré sú potenciálne akceptovateľné, sú usporiadané nasledovne: nemysliteľné – radikálne – prijateľné – zmysluplné – populárne – realizovateľné v politickej oblasti.

Overtonovo okno pritom nie je statické, môže sa posúvať, zužovať alebo rozširovať. V praxi to znamená, že myšlienky, ktoré sú v súčasnosti považované za nemysliteľné, sa v budúcnosti môžu stať súčasťou mainstreamu. Závisí to predovšetkým od verejnej mienky a jej ovplyvňovania.

Tretia ríša

Termín, ktorým sa často označuje existencia nacistického Nemecka (1933 – 1945). Snaží sa navodiť dojem, že Tretia ríša je historickým pokračovaním jeho vlády nad väčšinou územia Európy, teda nadväzuje na Rímsku ríšu (27 pred Kr. – 476 po Kr.) a Svätú rímsku ríšu nemeckého národa (r. 800 – 1806). Pôvodne ide o dobový propagandistický termín, ktorý sa používal pred vypuknutím druhej svetovej vojny

Ako otvoriť debatu o extrémizme

Rozprávať sa o extrémizme, konkrétne o pravicovom extrémizme, je v našom kontexte mimoriadne náročné. Je to téma plná emócií, náročná na diskusiu. Najmä ak sa stretnete s ľuďmi, ktorí sú členmi hnutia, sympatizujú s ním alebo sa stavajú do pozície diablovho advokáta, je len málo pravdepodobné, že sa dočkáte porozumenia a katarzie. Napriek tomu má význam o extrémizme hovoriť. Ponúkame vám preto niekoľko argumentov, ktoré vám pomôžu s prípravou, ak chcete túto náročnú tému otvoriť vo vašej triede:

- Uvedomte si, aká je vaša úloha v diskusii. Môže to byť rola oponenta, moderátora, nezávislého pozorovateľa, ale tiež môžete prejavovať osobnú angažovanosť. Poznáte vašu triedu najlepšie a viete si vybrať vhodnú stratégiu.
- Majte na pamäti, že debata sa nedá vyhrať. Ideálny výsledok spočíva v tom, že ju ukončíme so vzájomným rešpektom a ochotou diskutovať o téme aj nabudúce.
- Nezabúdajte, že je v poriadku, ak spolu nesúhlasíme. Každý z nás žije v unikátnych socioekonomických podmienkach, má iné vzťahy, hodnoty aj informácie. Z nich vychádzajú naše predstavy o svete a presvedčenia o tom, aký by mal byť a ako to dosiahnuť. Počas diskusie nie sme nepriateľmi alebo priateľmi, ale partnerni s často odlišnými predstavami.
- Len veľmi málo ľudí je násilníckej či sadistickej povahy. Málokto chce žiť v nenávisti, strachu a násilí. Väčšina ľudí zakladá svoje konanie na pozitívnych hodnotách a pocitoch. Napríklad aj sympatizant pravicového extrémizmu, ktorý sa na Facebooku teší zo smrti utečencov v Stredozemnom mori, môže takýmto spôsobom len prejavovať obavy o budúcnosť svojej rodiny. Na základe informácií z médií totiž považuje ľudí na úteku za hrozbu. Samozrejme, jeho konanie je odsúdeniahodné. Počas diskusie je však nápomocné, ak si uvedomíme, že to nerobí zo sadistických pohnútok, ale pravdepodobne zo strachu. Tento typ správania zapadá do jeho predstáv o svete, ktoré si vytvára aj vďaka extrémistickým webom, sociálnym sieťam a ďalším aktérom.
- Každý z nás má právo na vlastný názor, nie však na vlastné fakty. Fakty vychádzajú z reality, sú obhájiteľné a vedeckými metódami overiteľné. Dajú sa vyvrátiť, alebo potvrdiť. Názor je však len interpretáciou faktov.
- Ak vediete debatu v triede, vaším cieľom by nemalo byť presvedčiť extrémistu, aby nebol extrémistom. Nato nestačí jednorazová diskusia. Zväčša je nevyhnutná dlhoročná profesionálna pomoc podobná tej, ktorú potrebujú ľudia, keď vystúpia z náboženskej sekty. Debata iniciuje so zámerom umožniť vašej triede, aby porozumela problému extrémizmu. Cieľom je oslovovať tichú väčšinu, ktorá je v skutočnosti kľúčová.
- Pýtajte sa žiakov a žiačok, odkiaľ čerpali informácie, ktorým veria. Nestačí akceptovať vyhlásenia typu „mám to z internetu“ alebo „píšu to v médiách“. Overte si, kto to

napísal, kde a kedy, extrémistické weby sú totiž často anonymné. Snažte sa ukotviť diskusiu vo sfére overiteľných faktov a podporujte rozvoj kritického myslenia.

Najčastejšie otázky

Je láska k vlasti a túžba chrániť svoju kultúru zlá?

Práve naopak. Láska k svojej kultúre, tradíciám a domovine je často prínosná a mala by byť rozvíjaná. Problémom sa stáva vtedy, keď sa prvoplánovo zneužíva na vyvolávanie nenávisti voči ľuďom, ktorí pochádzajú z inej kultúry či krajiny. Príslušníci a príslušníčky krajnej pravice často argumentujú Bohom, národom, ochranou kultúry a prírody, ale tieto slová používajú len ako nástroje na získanie pozornosti, vplyvu a podpory voličov.

Prečo hovoríme iba o pravicovom extrémizme, a nie napríklad o krajnej ľavicvi? Aké formy môže mať extrémizmus?

Na Slovensku uspeli vyznávači krajnej pravice v župných voľbách v roku 2013 a v parlamentných voľbách v rokoch 2016 a 2020. Znamená to, že sa im dostalo celospoločenskej pozornosti a finančných prostriedkov z daní občanov. Samozrejme, existuje aj krajná ľavica. U nás kedysi fungovalo Združenie robotníkov Slovenska a taktiež Komunistická strana Slovenska, ktoré vykazovali znaky krajnej ľavice. V praxi však môže byť extrémistickou v podstate akákoľvek ideológia, ktorá sa preženie do krajnosti v rétorike, programe a návrhoch, teda bude v rozpore s rozvojom občianskych a ľudských práv. Taktiež poznáme aj náboženských fundamentalistov, na Slovensku sa napríklad snažia obmedziť ľudské práva žien a menšín.

Sú ľudia, ktorí volia extrémistické strany, nutne extrémistami?

Nie. Hoci niektorým ľuďom môžu byť extrémistické názory sympatické, iní chcú voľbou extrémistov často len vyjadriť nespokojnosť s mainstreamovými politickými stranami. Príkladom sú župné voľby v roku 2013, kde extrémistickú stranu volili v Banskobystrickom kraji aj ľudia maďarskej národnosti. Volebné analýzy neinterpretovali úspech krajnej pravice ako radikalizáciu obyvateľstva, ale ako „facku pre Smer“ a „voľbu na truc“. K úspechu extrémistov prispelo aj to, že ľudia dlhodobo frustrovaní politickým vývojom k voľbám neprišli.

V čom spočíva nebezpečenstvo nárastu pravicového extrémizmu?

Keďže pravicové extrémistické strany sú antisystémové, bojujú proti existujúcemu systému, ktorým je u nás liberálna demokracia. Tým zároveň ohrozujú naše základné ľudské práva a slobody, pretože demokracia stojí na princípoch tolerancie, transparentnosti a zodpovednosti.

Namiesto nej chcú presadiť autoritatívne zriadenie, ktoré pred slobodou jednotlivca a rovnosťou pred zákonom uprednostňuje držbu ekonomickej, politickej a mediálnej moci úzkou skupinou ľudí. Cieľom je striktno hierarchicky riadená spoločnosť, kde sa na dosiahnutie poslušnosti používa násilie a popieranie akejkolvek kritiky.

Nebezpečenstvo nárastu pravicového extrémizmu spočíva v legitimizácii postojov, ktoré boli predtým neprijateľné. Samotnou prítomnosťou extrémistickej strany sa do celospoločenskej debaty dostali témy, pojmy a činy, ktoré by sa v nej za normálnych okolností vôbec nevyskytovali. Bežní ľudia, ktorí mali napríklad rasistické sklony, dnes nachádzajú podporu svojich názorov priamo v parlamente. Treba si preto neustále pripomínať, že pravicový extrémizmus systematicky pracuje s násilím, konfliktom, klamstvom a nenávisťou.

Ako je možné, že hnutia hlásajúce obranu vlastného národa spolupracujú na medzinárodnej úrovni?

Na prvý pohľad je trochu paradoxom, že pravicoví extrémisti odmietajúci globalizáciu a kultúrnu výmenu udržiavajú čulú medzinárodnú spoluprácu. V skutočnosti aj príslušníci a príslušníčky krajnej pravice chápu, že svet je prepojený a globalizovaný. Vedia, že väčšina komunikácie prebieha v internetovom prostredí, kde nájdu najväčšiu podporu. Aj keď bránia vlastný národ, majú podobné ciele a hodnoty naprieč celým svetom. Ak krajná pravica zvíťazí povedzme v USA alebo Francúzsku, ovplyvní pôsobenie pravicových extrémistov aj na Slovensku. Vďaka medzinárodnej spolupráci si vymieňajú skúsenosti, technologické aj komunikačné postupy. Všade na svete potom broja proti 5G sieťam, pochodujú proti rúškam, šíria rovnaké konšpiračné teórie, obviňujú ľudí na úteku či menšiny. Skrátka, inšpirujú sa navzájom.

Na čo si dať pozor

Webstránky

Ak sa webstránka tvári ako spravodajský web, overte si, kto ju prevádzkuje, či zverejnila kontaktné údaje a adresu redakcie, či umožňuje reagovať na príspevky a napísať autorom obsahu. Seriózne médiá uvádzajú mená autorov a autoriek, rovnako aj osôb vo vedúcich pozíciách, adresu redakcie aj vlastnícku štruktúru.

O dôveryhodnosti portálu hovorí aj preferencia tém, ktorým dáva priestor. Ak sa venuje hlavne geopolitike, očkovaniu, multikulturalizmu, migrácii, Rómom, konfliktom a technológiám, radšej zvýšte pozornosť. Medzi typické výrazy, ktoré extrémistické stránky nadužívajú, patria islam, Soros, dávky, židia, liberalizmus, cenzúra, Qanon, NWO, totalita a podobne.

Pozornosť venujte aj spôsobu, akým portál používa titulky, fotografie a videá. Ak z nich srší nenávisť, obviňovanie a vyvolávanie strachu, pravdepodobne nejde o spravodajstvo.

Typickým znakom je tiež množstvo reklamných bannerov, ktoré sú doslova všade. Výborným nástrojom na rozlišovanie problematických webov je portál www.konspiratori.sk.

Sociálne siete (Facebook)

Pozornosť verejnosti získavajú extrémistické strany najmä na sociálnych sieťach, ktoré sú prepojené s ich webovými stránkami. Okrem už uvedených taktík používajú na Facebooku aj nasledujúce stratégie:

- Šokujúce a emotívne obrázky a videá, ktoré niekedy zachytávajú skutočnosť, ale často nezodpovedajú popisu. Napríklad zverejnia video nakrútené pred piatimi rokmi v Mexiku, ale text hovorí o invázii migrantov vo Viedni.
- Slová a slovné spojenia typu „Zdieľajte!“, „Šírte!“ a „Prečo o čom médiá mlčia“, alebo pojmy ako pravda, utajené, odhalené, svetovláda, nadvláda, alebo vety v štýle „vedec, bývalý šéf, agent, pracovník prehovoril“.
- Text v kapitálkach, s veľkým množstvom výkričníkov.
- Citáty slávnych osobností, väčšinu z nich však v skutočnosti nevyslovili.
- Všetelijaké ankety, ktoré neberú do úvahy, že anketa nie je nástroj na získanie objektívneho poznania.

Jazyk a štýl

Spôsob, akým extrémistické weby a stránky propagujú svoje myšlienky, možno rozpoznať podľa štýlu ich komunikácie. Krajná pravica zväčša nechválí, nepodporuje, nehľadá súvislosti, dôkazy ani dôvody. Neuvádza detaily, nerieši príčiny ani následky. Nepoužíva takmer žiadne dáta ani vedecké závery. Len zriedkavo ponúka riešenia a vysvetľuje komplexne, bez emócií.

Vo väčšine prípadov sa dozvieme, kto je vinník, kto predstavuje zlo, kto nás ohrozuje a spôsobuje úpadok spoločnosti. A na druhej strane, kto nás spasí a čo nás zachráni. Texty bývajú zväčša kratšieho formátu so škandalóznymi titulkami, pričom obsah často nezodpovedá titulku. Pri fotografiách, textoch aj videách chýbajú mená autorov, autoriek, zdrojov informácií.

Zdroje:

ARENDE, Hannah. *The Origins of Totalitarianism*. New York: Harcourt, Brace and Co. 1951. ISBN 10-0156906503.

ASTOR, Maggie. 2019. *How the Politically Unthinkable Can Become Mainstream*. *The New York Times*. [online]. [cit. 2020-10-31]. ISSN: 1553-8095. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2019/02/26/us/politics/overton-window-democrats.html>.

DRÁBIK, Jakub. *Fašizmus*. Premedia. 2019. 648 s. ISBN 9788081597817.

FIAMOVÁ, Martina, HLAVINKA, Ján, SCHVARC, Michal. *Slovenský štát 1939 – 1945: Predstavy a realita [Slovak State 1939-1945: Conceptions and Reality]*. Bratislava: Historický ústav SAV. 2014. 336 s. ISBN 978-80-89396-32-0.

KNAUS, Christopher, MCGOWAN, Michael, EVERSHED, Nick, HOLMES, Oliver. *Inside the hate factory: how Facebook fuels far-right profit*. *The Guardian media*. 2019. [cit. 2020-27-11]. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/australia-news/2019/dec/06/inside-the-hate-factory-how-facebook-fuels-far-right-profit>.

KOVALČÍK, Anton. 2020. *Overtonovo okno*. SME blog. [online]. [cit. 2020-10-31]. Dostupné na: <https://antonkovalcik.blog.sme.sk/c/533231/overtonovo-okno.html>.

MIKUŠ, Roman, GURŇÁK, Daniel, MÁRIÁSSYOVÁ, Anna. 2016. *Analýza volebnej podpory Mariána Kotlebu ako reprezentanta krajnej pravice v krajských voľbách 2013*. *Sociológia – Slovak Sociological Review*. vol. 48. no. 1. pp. 48-70. 0049-1225.

MUDDE, Cass. *On Extremism and Democracy in Europe*. 2017. Routledge. s. 188. ISBN 9781138714717.

MUDDE, Cass. *“The Far Right Today” Polity*. Cambridge. 2019. ISBN 978-1-5095-3683-2.

NIŽŇANSKÝ, Eduard. *Nacizmus, holokaust, slovenský štát*. Bratislava: Kalligram. 2010. 290 s. ISBN 978-80-8101-396-6.

ŠKODA, Miroslav. 2016. *Předsudky, diskriminace a stigmatizace jako závažné etické problémy spojené s léčbou psychicky nemocných*. *Psychiatrie pro praxi*. [online]. [cit. 2020-10-30]. ISSN 1803-5272. DOI: 10.36290/psy.2016.042. Dostupné na: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2016/89/05.pdf>.

ČÍNSKY UMELEC V EXILE

(China's Artful Dissident |
Danny Ben-Moshe | Austrália,
Čína, Francúzsko, USA | 2019 |
60 min. | anglicky, francúzsky,
mandarínsky | české titulky)

Dokumentárny film *Čínsky umelec v exile* predstavuje príbeh popredného čínskeho politického karikaturistu a pouličného umelca Badiucaa, ktorý žije v exile v Austrálii. Ten sa prostredníctvom svojej tvorby snaží vzoprieť čínskemu prezidentovi Si Ťin-pchingovi a jeho autoritárskemu režimu. Badiucao má jasné ciele: zastaviť prekrúcanie faktov o masakri na Námestí Tiananmen, odhaľovať pretrvávajúce porušovanie ľudských práv a bojovať za oslobodenie Hongkongu. Svoje provokatívne živé umenie prezentuje po celom svete. Na cestách od Sydney po Berlín sa stretáva s ďalšími disidentmi a disidentkami. Nájdeme medzi nimi aj priamych účastníkov masakra na Námestí Tiananmen, ktorí mu porozprávajú vlastné desivé svedectvá. Umelec skrýva svoju tvár pod maskou, aby zostal v anonymite, podobne ako svetoznámy autor graffiti Banksy. Na rozdiel od neho však Badiucao riskuje nielen svoj život, ale aj bezpečie svojej rodiny. Čínska vláda totiž robí všetko preto, aby mu v tvorbe zabránila.

Témy filmu: aktivizmus, sloboda a zodpovednosť, umenie ako politický prejav, cenzúra

AKTIVITA

Ciel'ová skupina: 16+

Čas: 2 × 45 minút (vrátane 60 min. filmu)

Pomôcky: projektor, počítač alebo DVD prehrávač, písacie potreby, príloha 1 (vytlačená alebo premietnutá), kópie prílohy 2 (jedna pre každého), papierová lepiaca páska

Ciele:

- Žiaci a žiačky sa oboznámia s tvorbou čínskeho disidenta Badiucaa a so súčasnými politickými témami, ktorými sa zaoberá;
- analyzujú súvislosti a témy, ktoré najviac ovplyvnili tvorbu autora;
- diskutujú o politickej a morálnej dimenzii umenia;
- formulujú vlastné názory na spoločensko-politické témy.

Postup:

Evokácia: 10 minút

1. Pripravte si kresby z prílohy 1. Môžete ich premietnuť alebo vystaviť vytlačené na viditeľné miesto, napríklad nalepiť na tabuľu.
2. Spoločne diskutujte pomocou otázok:
  - *Aký druh umenia vám tieto kresby pripomínajú?*
  - *Poznáte pojem pouličné umenie (tzv. street art)? Kto sa ním preslávil? (Napríklad Banksy.)*
  - *Prečo vystavujú pouliční umelci a umelkyne svoju tvorbu väčšinou vo verejnom priestore?*

Doplňujúca informácia:

Pouličné umenie alebo street art (príp. neo-graffiti či post-graffiti) je nezávislé vizuálne umenie vystavené vo verejných priestoroch, aby dosiahlo čo najväčšiu vizibilitu. Väčšina autorov a autoriek ním nielen prezentuje svoj talent, ale aj vysielajú osobný odkaz o spoločnosti, v ktorej žije, a upriamuje pozornosť na aktuálne sociálne a politické problémy. K tvorbe pouličného umenia patrí aj dávka adrenalínu počas jeho umiestňovania vo verejných priestoroch. Jedným z najznámejších predstaviteľov street artu je anglický umelec tvoriaci pod pseudonymom Banksy, ktorý svoje diela uverejňuje v Londýne a iných svetových metropolitách. Kombinuje pritom graffiti s využitím šablónovej techniky a jeho tvorba často nesie politické, kultúrne alebo etické posolstvo.

Zdroj: Wikipedia

3. Rozdeľte triedu do štvoríc a každej priradte jednu z kresieb. Vyzvite skupiny, aby si obrázok poriadne prezreli a spoločne vymysleli krátke heslo (maximálne jednu vetu), ktoré bude vystihovať jeho posolstvo. Majú na to 5 minút. Ak to stihnú skôr, môžu si vybrať ešte jeden obrázok a vymyslieť heslo aj preň.
4. Po uplynutí časového limitu si spoločne prejdite jednotlivé kresby a vyzvite skupiny, aby sa podelili o svoje nápady s ostatnými. Ak ste obrázky nalepili na tabuľu, môžete pod ne napísať heslá, ktoré vymysleli.

Uvedomenie: 65 minút

5. Poďakujte sa žiakom a žiačkam, že sa zapojili do úvodnej aktivity. Vysvetlite im, že si spoločne pozriete dokumentárny film o autorovi posledných štyroch kresieb, ktorý si hovorí Badiucao. V polovici si urobíte prestávku na krátku diskusiu.
6. Požiadajte ich, aby si počas sledovania prvej časti filmu všímali, na aké spoločensko-politické témy a situácie autor reaguje. Svoje postrehy zapisujú do prílohy 2 (každému dajte jednu kópiu). Doplnujúce informácie o dianí v Číne nájdete na konci tejto metodiky.
7. Premietnite prvú časť filmu Čínsky umelec v exile, zastavte ho v čase 32:26.
8. Opýtajte sa žiakov a žiačok, aké **témy** doposiaľ zachytili. Krátko diskutujte:
  - *Akým témam sa Badiucao venuje vo svojej tvorbe?*
  - *Prečo podstupuje všetky riziká? Aké hodnoty háji?*
  - *Čo viete o udalostiach spomenutých vo filme?*
  - *Prečo sa o nich vie pomerne málo?*
  - *Aké témy alebo problémy sa vás dotýkajú natoľko, že by ste sa k nim bez váhania vyjadrili aj verejne? Prečo práve tieto?*
9. Vyzvite žiakov a žiačky, aby vo štvoricach (napríklad tak, ako sedia) prediskutovali témy a problémy, na ktorých riešení im záleží, či už v bezprostrednom okolí, alebo vo svete. Majú na to 5 minút.
10. Potom ich požiadajte, aby si svoju tému zapísali do posledného riadku tabuľky a opäť sa sústredili na film. Dopozerajte ho do konca.

Reflexia: 15 minút

11. Po skončení filmu diskutujte pomocou nasledujúcich otázok. V prípade nedostatku času uprednostnite tie, ktoré sú zvýraznené tučným písmom:
  - **Aký dojem vo vás zanechal film?** (Požiadajte žiakov a žiačky, aby si vymenili dojmy vo štvoricach.)
  - *Čo znamená pojem disident, disidentka? Kde ste sa s ním stretli?*
  - *Nazvali by ste Badiucaa hrdinom? Prečo?*

- **Ako vplýva politický aktivizmus na Badiucaov bežný život? Čo pozitívne a čo negatívne mu prináša?** (Odpovede môžete zapísať na tabuľu do dvoch stĺpcov.)
- Aké morálne dilemy prežíva v súvislosti so svojim aktivizmom? (Napríklad či riskovať svoju slobodu a prácu, či svojim konaním ohroziť blízkych, či investovať energiu do niečoho, čoho výsledok možno nikdy neuvidí a pod.)
- **Akých ďalších disidentov a disidentky zo Slovenska či sveta poznáte? Prečo sa museli skrývať pred štátnou mocou?** (Např. Alexandr Isajevič Solženicyn, Pussy Riot, Oleg Sentsov, Václav Havel, Marta Kubišová, Milan Kundera, Hana Ponická, Stanislav Štepanka atď.)
- **Má zmysel, aby umelci a umelkyne bojovali za myšlienky, v ktoré veria, napríklad za slobodu ľudí utláčaných autoritárskym režimom? Prečo?** (O odpovediach áno/nie môžu žiaci a žiačky hlasovať. Požiadajte niekoho z oboch názorových spektier, aby vysvetlil svoju odpoveď.)
- Viete si predstaviť, že by ste prezentovali svoje názory pouličným umením? Prečo?

Doplňujúca informácia:

Pojmom disident, disidentka označujeme v súčasnosti človeka, ktorý „myslí odlišne“ a prejavuje aktívny odpor voči oficiálnej autorite alebo existujúcemu režimu.

Zdroj: Wikipedia

Metodický tip:

Na domácu úlohu môžu žiaci a žiačky vytvoriť plagát s odkazom na tému, ktorú identifikovali počas diskusií v skupinách ako svoju „srdcovú“. Čo by chceli o nej svetu odkázať? Svoj odkaz môžu zobrazit rôznou formou, napríklad prostredníctvom kresby, koláže, fotografie, básne či hesla. Fantázii sa medze nekladú. Dielo vytvorí do nasledujúcej hodiny. Potom ho pripevnia pomocou lepiacej pásky niekde v priestoroch školy a svoj pocit zdokumentujú fotografiou. Upozornite ich, že pritom nesmú poškodiť cudzí majetok. Výber priestoru nechajte na nich, alebo im ho vymedzte sami. Na úvod najbližšej hodiny sa môžete prejsť po areáli školy a spoločne si pozrieť výstavu umeleckých diel.

PRÍLOHA 1

Zdroj: Lifehack

Zdroj: Lifehack

Zdroj: Britannica

Zdroj: Britannica

Zdroj: Badiucao

Zdroj: Badiucao

Zdroj: Badiucao

PRÍLOHA 2

Téma	Prečo je pre Badiuca dôležitá?
Moja téma	Prečo je pre mňa dôležitá?

Doplňujúce informácie k témam filmu

Dokumentárny film o čínskom exilovom umelcovi, ktorý používa pseudonym Badiuca, sa dotýka kľúčových spoločenských otázok súčasnej Číny, jej politického režimu a problematických historických udalostí. V poslednom rade sa venuje dilemám ľudí, ktorí chcú žiť v súlade s vlastným presvedčením, no obávajú sa o svoj život a bezpečnosť svojich blízkych. Aby sme lepšie pochopili Badiucaove zložité dilemy, je dôležité poznať kontext, v ktorom sa jeho príbeh odohráva.

Čínska politická história

Dnešná Čína je autoritatívny štát, kde má neobmedzenú politickú moc Komunistická strana Číny (KSČ). Tá sa dostala k moci v roku 1949 po tom, ako v krvavej občianskej vojne porazila nacionalistickú stranu. Zvyšky porazenej armády – až 2 milióny ľudí – utiekli na ostrov Taiwan, kde sa im podarilo ubrániť. Taiwan dodnes funguje samostatne, no komunistická vláda nechce uznať jeho nezávislosť. Naopak, chce ukončiť to, čo vníma ako nedokončené zjednotenie Číny a definitívny koniec občianskej vojny. Taiwan je však podporovaný Spojenými štátmi americkými, ktoré mu pomáhajú vo vyzbrojovaní a na jeho strane by sa mohli zapojiť aj v prípade ozbrojeného konfliktu. Napätie medzi Taiwanom a Čínou je preto vnímané ako jedno z potenciálnych ohnísk svetovej vojny.

Vláda komunistickej strany zapríčinila počas sedemdesiatich rokov svojho pôsobenia mnohé tragédie, no zaznamenala aj nemalé úspechy. Táto nejednoznačná história znamená, že mnoho Číňanov a Číňaniek je s ňou spokojných, zatiaľ čo iní – ako napríklad Badiuca – nie sú. Prvých tridsiatich rokov bol pri moci diktátor Mao Tse-tung, ktorý je aj v Číne vnímaný kontroverzne. Na jednej strane Mao (čínske priezviská sa píše ako prvé, takže Mao je priezvisko a Tse-tung meno) dokázal zjednotiť Čínu po vyše storočí rozdrobenia a nadvlády zahraničných mocností. Na strane druhej však experimentoval s radikálnymi politikami, ktoré mali často katastrofálne následky. Počas nevydareného ekonomického programu, tzv. Veľkého skoku vpred, zomreli koncom päťdesiatych rokov 20. storočia desiatky miliónov ľudí od hladu. O niekoľko rokov neskôr zase zahájil tzv. Veľkú kultúrnu revolúciu, počas ktorej sa krajina prepadla do chaosu a milióny ľudí bolo zabitých.

Dnešní Číňania majú o týchto udalostiach povedomie a aj pre ne si mnohí vysoko vážia stabilitu, ktorú vnímajú ako protipól revolučných zmien. Aj komunistická strana sa dnes snaží v prvom rade o stabilitu a udržanie sa pri moci, nie však o ideologickú revolúciu. Zatiaľ čo bola Čína počas éry Mao Tse-tunga chudobnou krajinou uzavretou pred svetom, po jeho smrti v roku 1976 sa veci dali do pohybu.

Nový líder Deng Xiaoping sa rozhodol reformovať čínsku ekonomiku a otvoriť ju svetu. Deng videl, že ekonomiky kapitalistických krajín fungujú oveľa efektívnejšie než čínsky štátom riadený systém. Nechcel však, aby komunistická strana stratila politickú moc. Vznikol tak hybridný systém, ktorý v Číne pretrváva do dnešných dní. V ekonomickej sfére tu existuje kapitalistický tržný systém so súkromným vlastníctvom, no v politike stále pretrváva vláda komunistickej strany.

Masaker na Námestí Tiananmen v Pekingu

V čase, keď sa komunistický režim v Československu pomaly chýlil ku koncu, prebiehali aj v Číne kľúčové politické procesy. Skončili sa však úplne inak ako u nás. Miestna komunistická strana sa rozhodla, že nebude rokovať s protestujúcimi, z ktorých väčšinu tvorili študenti a študentky. Nadránom 4. júna 1989 vyslala do centra Pekingu armádu, aby získala kontrolu nad verejným priestorom a vytlačila z neho protestujúcich. To sa jej aj podarilo, no počas incidentu zabila a zranila tisíce ľudí. Mnohí z nich boli zastrelení alebo rozdrvení tankami.

Udalosti na Námestí Tiananmen (resp. Námestí Brány nebeského pokoja) sa stali v Číne veľkým tabu, nehovorí sa o nich. Akékoľvek zmienky o tejto téme sú prísne cenzurované a snaha pripomenúť si tragédiu sa trestá. Najmä mladí ľudia tak majú len hmľistú predstavu o tom, čo sa stalo v roku 1989. Vo filme Badiuca vysvetľuje, ako sa prvýkrát dozvedel detaily o pekingskom masakri počas štúdia na vysokej škole. Neskôr vidíme, ako sa stretáva s niekoľkými ďalšími účastníkmi protestov žijúcimi v exile v USA. Jeden z nich prišiel o obe nohy po tom, čo ho prešiel tank.

Badiuca hovorí aj o dôležitom čínskom disidentovi Liu Xiaobo a jeho manželke Liu Xia, ktorých znázornil na viacerých svojich obrazoch. Jeden z nich chcel predstaviť na

výstave v Hongkongu. Liu Xiaobo bol v roku 1989 jedným z lídrov protestov a neskôr pokračoval v kritike komunistického režimu. V roku 2008 publikoval Chartu 08, ktorá sa inšpirovala podobným dokumentom z komunistického Československa (Chartou 77). Takisto požadovala od komunistického režimu reformy a politické slobody. Následne bol Liu Xiaobo uväznený prakticky až do svojej smrti v roku 2017. Svetoznámy sa stal v roku 2010, keď získal Nobelovu cenu za mier. Pretože bol vo väzení, nemohol si ju prísť prevziať. Jeho manželka, poetka a fotografka Liu Xia bola roky v domácom väzení a mala len obmedzený kontakt so svetom. Až v roku 2018 jej režim umožnil odcestovať do Nemecka, kde žije dodnes, podobne ako ďalší čínski disidenti a disidentky.

Ako sa žije v Číne?

V Číne neexistujú voľby, ako ich poznáme u nás. Čínska komunistická strana a jej najvyšší predstavitelia rozhodujú o tom, kto bude zastávať všetky dôležité posty v štáte, vrátane pozícií vo vláde, parlamente, regionálnych úradoch či štátom vlastnených podnikoch. To isté platí aj pre súdy, ktoré sú len ďalším orgánom pod kontrolou KSC. Čínski občania a občianky tak najmä v politicky citlivých prípadoch nemôžu dúfať v spravodlivý proces. V Číne zároveň neplatia základné politické práva. Všetky médiá sú kontrolované štátom, miestni nemôžu slobodne protestovať či vyjadrovať svoj názor.

Aj čínsky internet vyzerá odlišne. Najväčšie medzinárodné weby a aplikácie sú cenzurované. Platí to pre Google, Facebook, WhatsApp, Youtube, Twitter a mnoho ďalších. Ak do vyhľadávča zadáte adresu cenzurovanej stránky, prečítate si len informáciu o tom, že sa vyskytla chyba. Ak sa však trochu vyznáte, môžete si nainštalovať aplikáciu VPN a pomocou nej sa dostať aj k zakázaným stránkam a informáciám. V Číne používajú VPN milióny ľudí, ale pravdepodobne nie s úmyslom, aby získali prístup k citlivým politickým informáciám. Tak ako väčšina ľudí inde vo svete, aj bežní Číňania a Číňanky preferujú na internete zábavu pred serióznejšími informáciami.

Zároveň nemá väčšina z nich motiváciu používať Facebook či iné medzinárodné sociálne siete. Existujú namiesto nich čínske varianty. Hlavným čínskym vyhľadávačom je napríklad Baidu, v minulosti bola veľmi populárna čínska verzia Twitteru – Weibo. V posledných rokoch sa najdôležitejšou čínskou aplikáciou stal Wechat. Ten začal ako čínska kópia WhatsAppu, no postupom času sa stal aplikáciou, ktorá dokáže prakticky všetko a v podstate sa už bez nej nedá v Číne normálne žiť. Prostredníctvom Wechat môžete platiť skoro za všetko a všade, miestni takmer nepoužívajú platobné karty ani hotovosť. Rovnako ani emaily – aj oficiálna komunikácia s obchodnými partnermi, školami či štátnymi úradmi prebieha cez Wechat.

Dilemy čínskych aktivistov

Ak sa niekto v Číne stane pre štát nepohodlným, štátne orgány ho umlčia – či už odstránením prístupu k sociálnym sieťam, stratou zamestnania, väzením, zákazom vycestovať

do zahraničia, alebo v niektorých prípadoch mučením a popravou. Takýto osud môže postihnúť politických aktivistov, ako je Badiucao, protestujúcich z námestia Tiananmen, ale aj ich rodinných príslušníkov, ako sa to stalo napríklad Liu Xia, manželke nositeľa Nobelovej ceny Liu Xiaobo.

Aj preto sme vo filme mohli sledovať, ako sa Badiucao snažil zakryť svoju identitu. Ani opatrnosť mu však nepomohla. Čínske štátne orgány ho identifikovali, a dokonca priamo kontaktovali nielen jeho, ale aj viacerých jeho rodinných príslušníkov. Následne sa mu vyhrážali, že ak nezruší plánovanú výstavu v Hongkongu, jeho rodina sa dostane do problémov. Dôsledkom toho zrušil Badiucao výstavu a prestal skrývať svoju tvár, keďže jeho identitu už čínska vláda poznala.

Na tejto epizóde je dobre viditeľná dilema, ktorú musia riešiť viacerí Číňania a Číňanky. Aj keď odídu z Číny a získajú iné občianstvo (Badiucao je austrálskym občanom), čínska vláda sa môže vyhrážať ich blízkym, ktorí zostali v krajine. Badiucao a ďalší ľudia žijúci v exile sa tak nemôžu ani v zahraničí správať celkom slobodne, respektíve musia sa opakovane rozhodovať, či zostanú ticho, alebo nechajú rodinu v Číne trpieť za svoje rozhodnutia. Z filmu bolo evidentné, aké stresujúce a traumatizujúce sú podobné dilemy.

Badiucao a ďalší etnickí Číňania, ktorí sú kritickí voči čínskej vláde, čelia tlaku z viacerých strán. V prvom rade ide, samozrejme, o samotné čínske štátne orgány. Tie sa stali v posledných rokoch naozaj mocnými a dokážu získať mnoho informácií o aktivistoch a ich rodinách. Snahám čínskej vlády pomáhajú najnovšie technológie – aplikácia Wechat je v Číne univerzálnym nástrojom, ktorý umožňuje prístup k citlivým informáciám o svojich používateľoch. Čínska vláda zároveň široko využíva verejné kamery so schopnosťou rozoznávať tváre. Výsledkom je detailný súhrn dát o každom človeku na základe jeho správania na internete aj vo verejnom priestore. Čínska realita už dnes pripomína situáciu v knihe Georga Orwella 1984.

Ešte väčší tlak na čínskych disidentov, než zo strany štátnych úradov, často prichádza od čínskych nacionalistov. Mnoho ľudí v Číne, rovnako ako inde na svete, je hrdých na svoju krajinu. Jej dramatický ekonomický a mocenský rast v posledných desaťročiach túto hrdosť len umocnil. Nacionalisti nenesú ľahko kritiku svojej krajiny. Ak Čínu navyše kritizuje iný Číňan, vnímajú ho ako zradcu a zahája voči nemu masívny online útok. V posledných rokoch sa podobné incidenty objavujú často. Ľudia, ktorí si dovoľia vyjadriť sa kriticky o vlastnej krajine, sú na sociálnych sieťach ostro napádaní čínskymi nacionalistami. To môže byť ešte nepríjemnejšie ako nátlak štátnych orgánov.

Postavenie menšín v Číne

Počas diskusie o dnešnej Číne je potrebné spomenúť aj náboženské či etnické menšiny. Príbeh okupácie Tibetu je relatívne známy, v súčasnosti sa však medzinárodná pozornosť upiera na severozápadný región Xinjiang, kde žije moslimská menšina Ujgurov. Čínska vláda túto menšinu dlhodobo utlačovala, no v posledných rokoch sa jej prístup vyostřil. Podľa rôznych správ je asi milión moslimských

obyvateľov a obyvateľiek tohto regiónu nedobrovoľne zavretých v tzv. prevýchovných táborech. Čínska vláda tvrdí, že chce zamedziť teroristickým útokom a náboženskému extrémizmu. V skutočnosti sú však zatváraní bežní ľudia za také „prečiny“, ako sú dlhá brada, kontakty v zahraničí alebo praktizovanie bežných náboženských úkonov typu pôst, modlitba či odmietanie alkoholu. V súvislosti s vývojom v Xinjiangu sa ozývajú aj hlasy, ktoré ho považujú za kultúrnu genocídu Ujgurov.

Ďalšou aktuálnou témou je v súvislosti s Čínou Hongkong, ktorý bol v minulosti britskou kolóniou. V roku 1997 ho však Veľká Británia po dohode s čínskou vládou vrátila späť Číne. Súčasťou dohody bol záväzok Číny, že po dobu päťdesiatich rokov bude Hongkong pod samostatnou správou s vlastnými zákonmi, ktoré zahŕňajú dodržiavanie politických slobôd. Postupom času však čínska vláda zvyšovala svoj vplyv a mnohí Hongkongčania sa proti nemu búrili. Ich protesty eskalovali v lete 2019 a miestna polícia na ne zareagovala pomerne brutálne. Počas nasledujúcich mesiacov protesty pokračovali, zároveň však rástol vplyv čínskej vlády. Dnes už nemožno povedať, že by Hongkong fungoval samostatne a boli v ňom garantované politické slobody.

Vo filme sme videli, že Badiucao plánoval v roku 2018 zorganizovať v Hongkongu výstavu. Pôvodne chcel do Hongkongu vycestovať, pretože veril, že sú tam rešpektované politické slobody. Svoje rozhodnutie však prehodnotil. Aj napriek statusu nezávislosti uniesli z Hongkongu čínske orgány už viacero nepohodlných ľudí a podobné riziko hrozilo aj Badiucaovi. Čínska vláda sa napokon vyhrážala nielen umelcovi a jeho rodine, ale aj organizátorom, a výstava bola zrušená. Tento incident ilustruje, že aj napriek špeciálnemu statusu má čínska vláda Hongkong pod kontrolou.

Je niekto v Číne spokojný?

Napriek problémom, ktorým čelia aktivisti či menšiny, je predstava, že v Číne všetci trpia, veľmi vzdialená od reality. Väčšina miestnych žije pomerne normálny život, ktorý sa nemusí zásadne líšiť od toho, ako žijú ľudia v iných častiach sveta. Rovnako ako na Slovensku, väčšina ľudí rieši na každodennej báze pragmatické otázky spojené s prácou, rodinou či zábavou.

Pred vypuknutím pandémie COVID-19 vycestovalo vyše sto miliónov Číňanov do zahraničia na dovolenku. Mnohí z nich navštívili ako turisti Európu, ktorá sa teší veľkej popularite. Väčšina čínskych občanov a občianok sa neangažuje v politicky citlivých oblastiach a nikdy sa nestretne s vládnymi represiami, na rozdiel od disidentov alebo menšín. Navyše, väčšina ľudí je s vládou celkom spokojná.

Podľa rôznych medzinárodných prieskumov až vyše 80 % opýtaných vyjadruje celkovú spokojnosť s pomermi vo svojej krajine. Dá sa, samozrejme, polemizovať o tom, či sú tieto čísla presné. Pravdou však ostáva, že mnoho Číňanov má dôvod na spokojnosť: čínska ekonomika sa za posledných štyridsať rokov rozvinula neskutočným spôsobom a materiálna kvalita života je dnes nepomerne lepšia než v minulosti. V mnohých technologických oblastiach sa

Čína stala svetovým lídrom. To sa týka napríklad online predaja a platieb, rýchlostrných železníc, mestskej hromadnej dopravy alebo celkového rozvoja infraštruktúry.

Možno povedať, že medzi čínskou vládou a občanmi panuje od masakry na Námestí Tiananmen akási nepísaná dohoda, podľa ktorej im vláda zabezpečí materiálny rozvoj a na oplátku sa Číňania nebudú starať do politiky. V posledných rokoch táto súhra celkom fungovala, nakoľko bola väčšina ľudí spokojných s ekonomickým rozvojom. Je však otáznosť, ako dlho to bude pokračovať. Čínsky ekonomický rast sa spomaľuje a ak by nastala ekonomická kríza, občania sa môžu obrátiť proti vláde. V takom prípade by sa ľudia ako Badiucao alebo Liu Xiaobo mohli v budúcnosti stať čínskymi národnými hrdinami.

V dnešnej realite však musia disidenti a disidentky riešiť národné dilemy. Liu Xiaobo sa rozhodol zostať v Číne a postaviť sa proti režimu. Zaplatil za to najvyššiu cenu. Badiucao si zvolil emigráciu, snaží sa pokračovať vo svojom politicky angažovanom umení a zároveň ochrániť svoju rodinu.

Zdroje:

BADIUCAO. Artshop. *badiucao.com*. (nedatované). [cit. 2020-13-10].

Dostupné na: <https://www.badiucao.com/artshop>

BIDDULPH, Sarah, ROSENZWEIG, Joshua. *Handbook on Human Rights in China*. Cheltenham, UK ; Northampton, MA: Edward Elgar Pub, 2019. ISBN: 978-1786433671.

DICKSON, Bruce. *The Dictator's Dilemma*, Oxford: Oxford University Press, 2016. ISBN: 9780190228552.

DILLON, Michael. *Contemporary China - An Introduction*. New York: Routledge, 2009. ISBN 9780415343190.

ECONOMY, Elizabeth C. *The Third Revolution: Xi Jinping and the New Chinese State*. Reprint Edition. S.l.: Oxford University Press, 2019. ISBN 978-0-190-86607-5.

HUSAROVÁ, Michaela. *Kreatívni street art umelci, ktorých by si mal poznať*. *noizz.aktuality.sk*. 2017. [cit. 2020-12-10]. Dostupné na: <https://noizz.aktuality.sk/inspiracia/street-art/ezmzjyw>

CHRISTENSEN, T. J. *The China Challenge. Shaping the Choices of a Rising Power*. New York and London: Company, 2015. ISBN: 978-0-393-35299-3.

JOHNSON, Brianna. *15 Life Lessons From Banksy Street Art That Will Leave You Lost For Words*. *lifehack.org*. (nedatované). [cit. 2020-13-10]. Dostupné na: <https://www.lifehack.org/articles/communication/15-life-lessons-from-banksy-street-art-that-will-leave-you-lost-for-words.html>

KIRONSKÁ, Kristína, TURCSÁNYI, Richard Q. *Supervelmoc? Všetko čo potrebujete vedieť o súčasnej Číne*. Bratislava: Hadart, 2020.

MANCOFF, Debra N. *Banksy*. *britannica.com*. 2020. [cit. 2020-13-10]. Dostupné na: <https://www.britannica.com/biography/Banksy>

SHAMBAUGH, David. *China's Future*. 1st Edition. Cambridge, UK ; Malden, MA: Polity, 2016. ISBN: 978-1509507146.

WANG, Zheng. *Never Forget National Humiliation: Historical Memory in Chinese Politics and Foreign Relations*. New York: Columbia University Press, 2012. ISBN: 9780231148900.

WIKIPEDIA. *Banksy*. *en.wikipedia.org*. 2018. [cit. 2020-12-10]. Dostupné na: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Banksy>

WIKIPEDIA. *Street art*. *en.wikipedia.org*. 2020. [cit. 2020-12-10]. Dostupné na: https://en.wikipedia.org/wiki/Street_art

METODICKÉ MATERIÁLY

PRE UČITEĽOV A UČITEĽKY
K DOKUMENTÁRNYM FILMOM

Človek v ohrození, n. o.
Bratislava, 2020

Autori: Adam Hrapko, Michaela Mozolová, Tatiana Cárová

Odborní editori: Lenka Putalová, Lukáš Osvald, Robert Mihály, Richard Q. Turcsányi, Michal Bohuš

Jazyková úprava: Zuzana Límová

Grafická úprava: Miroslav Lukačovič

ISBN: 978-80-89817-43-6

Elektronická verzia dostupná na <https://globalnevzdelavanie.sk/kategoria/kniznica/>

Realizované s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR v rámci dotačného programu na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Za obsah tohto dokumentu výlučne zodpovedá Človek v ohrození, n. o.

Táto publikácia bola vytvorená s finančnou podporou Európskej únie. Za jej obsah je výhradne zodpovedná organizácia Človek v ohrození n.o., pričom nemusí nutne reprezentovať pohľad Európskej únie.